

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

DO UŻYTKU
SŁUŻBOWEGO

466

Egz. Nr.....

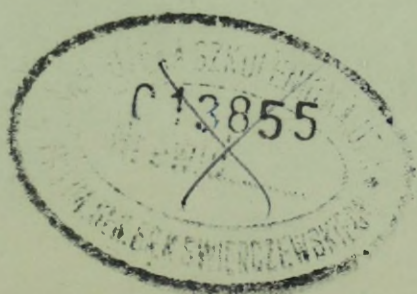
Zabrania się dalszej publikacji i dokonywania odpisów bez zgody Komendanta ASG

płk dypl. Paweł GLIŃSKI

**PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OCHRONY
I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI CYWILNEJ
ORAZ OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ**

**Materiały do szkolenia kierowniczej kadry systemu OTK
szczebla centralnego**

Temat 12

WARSZAWA

LIPIEC

1969

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOW.
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego
35961

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

DO UŻYTKU
SŁUŻBOWEGO

466

Egz. Nr.....

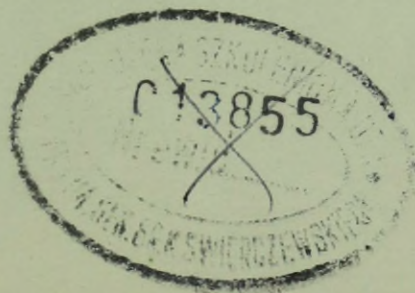
Zabrania się dalszej publikacji i dokonywania odpisów bez zgody Komendanta ASG

płk dypl. Paweł GLIŃSKI

**PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OCHRONY
I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI CYWILNEJ
ORAZ OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ**

**Materiały do szkolenia kierowniczej kadry systemu OTK
szczebla centralnego**

Temat 12

W A R S Z A W A

L I P I E C

1 9 6 9

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWO-
KADRY SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego
35961

AKADEMIA SZTABU GENERALNEGO
im. Generała Broni Karola Świerczewskiego

Prac. prot. 12657-1

DO UŻYTKU
SŁUŻBOWEGO

TAJNE

Egz. Nr **466**

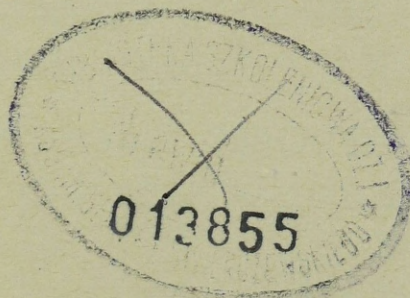
Zabrania się dalszej publikacji i dokonywania odpisów bez zgody Komendanta ASG

plk dypl. Paweł GLIŃSKI

PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OCHRONY
I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI CYWILNEJ
ORAZ OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ

Materiały do szkolenia kierowniczej kadry systemu OTK
szczebla centralnego

Temat 12

WARSZAWA

LIPIEC

1969

ARCHIWUM
BIBLIOTEKI SZKOLENIOWEJ
AKADEMII SZTABU GENERALNEGO
im. gen. broni K. Świerczewskiego

035961

P L A N W Y K Ł A D U

W S T E P	1
I. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OCHRONY LUDNOŚCI CYWILNEJ W WARUNKACH WOJNY.	3
1. ROZŚRODKOWANIE I OCHRONNE ZABEZPIECZENIE LUDNOŚCI.	4
2. RATOWNICTWO TECHNICZNE.	13
3. ZABEZPIECZENIE MEDYCZNO-SANITARNE.	16
4. ZABEZPIECZENIE PRZECIWPOŻAROWE.	20
5. SZKOLENIE W ZAKRESIE OCHRONY LUDNOŚCI.	21
II. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI W WARUNKACH WOJNY.	24
1. PRODUKCJA ROLNA.	24
2. SKUP I PRZETWÓRSTWO PRODUKTÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH.	24
3. ZAOPATRZENIE LUDNOŚCI W ARTYKUŁY KONSUMPCYJNE.	37
III. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ.	46
1. OGÓLNE ZAŁOŻENIA OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ.	46
2. ZADANIA I ORGANIZACJA OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ.	47
IV. ZADANIA INNYCH DZIAŁÓW KOK /WKO i PKO/ REALIZOWANE NA KORZYŚĆ SYSTEMU OCHRONY I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI CYWILNEJ PRL.	51
V. PLANOWANIE OCHRONY I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI CYWILNEJ ORAZ OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ	53
1. ZAKRES I ZASADY PLANOWANIA OBRONNEGO W DZIALE OCHRONY I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI.	53
2. SPECYFIKA REALIZACJI ZADAŃ OBRONNYCH ORAZ DOKUMENTY PLANOWANIA OBRONNEGO W DZIALE OCHRONY I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI.	59
Z A K O Ń C Z E N I E .	63

W S T E P

W wojnie współczesnej, a szczególnie w wojnie z użyciem broni raketowo-jądrowej, obrona zaplecza stanowi nieodłączną część całego krajowego systemu obronnego. W przeciwieństwie do minionych wojen, obecnie cały obszar kraju już od pierwszych chwil działań wojennych może zostać poddany masowym uderzeniom przeciwnika i stać się terenem aktywnych i bezpośrednich działań. Należy liczyć się również z faktem, że w ewentualnej przyszłej wojnie mogą być szeroko zastosowane środki masowego rażenia.

W związku z tym staje się konieczne podejmowanie w ramach obrony terytorium kraju odpowiednich przedsięwzięć w celu zmniejszenia skutków działania broni masowego rażenia. Ogromne zniszczenia, skażenia promieniotwórcze, chemiczne oraz zakażenia bakteriologiczne, które mogą powstać w wyniku użycia przez przeciwnika broni masowego rażenia, dyktują potrzebę podjęcia trudnego zadania ochrony ludności.

Podobnie sprawa przedstawia się i z zaopatrzeniem kraju, gdyż w tych warunkach zaopatrzenie, a zwłaszcza zaopatrzenie w środki konsumpcji, będzie problemem niezwykle ważnym i jednocześnie trudnym do rozwiązania. Działania wojenne spowodują ostry deficyt środków żywnościowych i innych towarów masowego spożycia. Trudności organizacyjne i niedobory zaopatrzenia w artykuły rolno spożywcze i przemysłowe pogłębią się na skutek strat w zapasach, paniki i dezorganizacji życia gospodarczego.

Dlatego też przygotowanie na okres ewentualnej wojny systemu ochrony i zaopatrzenia ludności jest jedną z podstawowych funkcji obrony terytorium kraju, a w jej ramach wszystkich ogniw Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności.

Prace jakie się wykonuje w zakresie przygotowania współczesnego systemu ochrony i zaopatrzenia ludności na wypadek wojny są konsekwencją rozwoju środków rażenia przeciwnika. Jednocześnie system ten jest przeciwstawieniem się

strategii przeciwnika, liczącego na silne obezwładnienie całości terytorium kraju. Możliwość porażenia czy nawet zniszczenia w bardzo poważnym stopniu niektórych miast, ośrodków, zakładów pracy, węzłów komunikacyjnych itp. obiektów nie neguje konieczności przygotowania zorganizowanego i powszechnego systemu ochrony i zaopatrzenia ludności cywilnej PRL.

Przeciwnie - uzasadnia potrzebę jego szerokiego przygotowania, wbrew wypowiedzianym tu i ówdzie skrajnie pesymistycznym poglądom o beznadziejności i bezcelowości wysiłków obronnych we współczesnej wojnie jądrowej.

W warunkach naszego kraju zadania obronne w zakresie przygotowania systemu ochrony i zaopatrzenia ludności oraz ochrony dóbr kultury narodowej są realizowane przez resorty oraz instytucje wchodzące w skład DOiZL, od szczebla centralnego do powiatowego, Inspektorat Powszechnej Samoobrony na szczeblu zakład, osiedle, wieś, ulica, jak też przez świadczenia na rzecz tego systemu przez inne Działy KOK /WKO,PKO/.

Jednak kośćcem "systemu" są resorty i instytucje wchodzące w skład połączonego Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności. Obecnie, dzięki połączeniu dawnego Działu Ochrony Ludności z Działem Zaopatrzenia, zaistniała możliwość wykonywania zadań w tym zakresie w sposób kompleksowy, w większości w okresie pokojowym, zgodnie z założeniem, że w początkowym okresie wojny realizację zadań z zakresu ochrony i zaopatrzenia ludności oraz ochrony dóbr kultury narodowej można będzie prowadzić w zasadzie w oparciu o te siły i środki oraz przedsięwzięcia organizacyjne, które zawczasu zostaną przygotowane w okresie pokoju.

W wykładzie kolejno zostaną omówione problemy związane z podstawowymi założeniami na okres wojny:

- ochrony ludności;
- zaopatrzenia;
- ochrony dóbr kultury narodowej.

I. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OCHRONY LUDNOŚCI CYWILNEJ W WARUNKACH WOJNY

Problem ochrony ludności obejmuje szereg zagadnień, z których jako podstawowe można wyodrębnić:

- powiadamianie i alarmowanie;
- rozśrodkowanie i zabezpieczenie ochronne ludności;
- ratownictwo techniczne;
- zabezpieczenie medyczo-sanitarne;
- zabezpieczenie przeciwpożarowe;
- szkolenie w zakresie ochrony i samoobrony ludności; przed skutkami działania broni masowego rażenia.

Sprawne działania systemu powiadamiania i alarmowania ma dla skutecznego zabezpieczenia ludności olbrzymie znaczenie. Można to stwierdzić, na podstawie doświadczeń Hiroszimy i Nagasaki. W warunkach współczesnej wojny, system powiadamiania i alarmowania nie może ograniczać się do sygnalizowania nadlatujących środków napadu powietrznego. Musi obejmować także sygnalizowanie niebezpieczeństwa skażeń promieniotwórczych i biologicznych, które są jednym z najgroźniejszych czynników rażenia ludności.

Przygotowanie systemu i realizacja zadań w zakresie powiadamiania i alarmowania leży w gestii Ministerstwa Obrony Narodowej, dlatego w niniejszym wykładzie problem ten w zasadzie będzie pominięty.

Natomiast zabezpieczenie przeciwpożarowe mimo, że również nie znajduje się w zakresie zadań Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności, a jest realizowane na korzyść tego Działu przez Dział Wewnętrzny, to jednak ze względu na podstawowe znaczenie działania jednostek straży przeciwpożarowej, dla efektywnej pracy sił ratownictwa w rejonie porażenia jak również celem pokazania całości obrazu ochrony ludności, krótko w wykładzie zostanie omówione.

1. ROZŚRODKOWANIE I ZABEZPIECZENIE OCHRONNE LUDNOŚCI

W dziedzinie zabezpieczenia ludności przed skutkami działania broni jądrowej można wyodrębnić w skali światowej w zasadzie trzy poglądy. Jeden - propagujący budowę schronów; drugi - zalecający stosowanie przede wszystkim rozśrodkowania; oraz trzeci - łączący harmonijnie budowę schronów ze stosowanym w umiarkowanych rozmiarach rozśrodkowaniem.

Budownictwo schronowe propagowane jest przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej, Wielkiej Brytanii, NRF, Belgii, Holandii.

W Wielkiej Brytanii, NRF, Belgii, Holandii, propaguje się budowę schronów jako środka mającego całkowicie zabezpieczyć ludność przed skutkami działania broni jądrowej przede wszystkim ze względu na szczupłość ^{terytorium} kraju oraz dużą gęstość zaludnienia, wynoszącą średnio około 300 i więcej osób na 1 km².

Schrony, aby spełniły swoje zadanie muszą współcześnie posiadać dużą wytrzymałość na ciśnienie fali uderzeniowej oraz być hermetyzowane. Ponadto powinny posiadać system wentylacyjny i filtracyjny, chroniący przed środkami chemicznymi i pyłem promieniotwórczym oraz być zaopatrzone w zapasy żywności umożliwiające dłuższy pobyt w wypadku silnego skażenia promieniotwórczego terenu.

Z tych to względów masowe budownictwo takich schronów jest przedsięwzięciem kosztownym, wymagającym ogromnej ilości materiałów budowlanych, szczególnie stali i cementu. Budowa schronów tego typu jest problemem ekonomicznym o znaczeniu państwowym. Powyższe względy nakazują poszukiwanie rozwiązania zabezpieczenia ludności przede wszystkim w rozśrodkowaniu. Polega ona na przemieszczeniu części ludności /ekonomicznie zbędnej i niezaangażowanej obronnie/ z miast i ośrodków, zagrożonych uderzeniami broni jądrowej, na tereny mniej zagrożone i mniej zaludnione, a ma na celu zmniejszenie rozmiarów strat wśród tej ludności. Rozśrodkowanie ludności musi być łączone

z masową rozbudową i wykorzystaniem wszelkiego rodzaju lekkich schronów przeciwradiacyjnych, a także szczególną i sprawną organizacją samoobrony.

Rozsrodkowanie ma jednak również i przeciwników. Twierdzą oni, że szybkość środków przenoszących broń jądrową wyklucza wszelką możliwość jakiegokolwiek przemieszczenia ze względu na brak czasu. Ich zdaniem organizacja przemieszczenia, nawet przyjmując, że będzie zrealizowana na czas - oznacza nic innego jak przetransportowanie ludzi z rejonów zagrożonych uderzeniami broni jądrowej do rejonów zagrożonych skażeniami promieniotwórczymi, chemicznymi i biologicznymi. Przemieszczenie w każdym przypadku prowadzi do rozdzielenia rodzin, opuszczenia miejsc zamieszkania, dezorganizacji życia administracyjnego, gospodarczego i społecznego. Wymaga ono dużej ilości i należyście zorganizowanego transportu, przyjęcia oraz zakwaterowania przemieszczonych i zaopatrzenia ich w żywność.

Zastrzeżenia te są poważne, ale napewno można je przezwyciężyć, a szczególnie przez opracowanie dobrego planu rozsrodkowania, doprowadzenia niezbędnych informacji już w czasie pokoju do wiadomości wszystkich zainteresowanych, przygotowanie sprawnego aparatu zdolnego do operatywnego pokierowania całą operacją.

W warunkach Polski rozsrodkowanie jest wyjątkowo trudne i skomplikowane ze względu na warunki geograficzne i tranzytowe położenie. Różnorodność sytuacji poszczególnych województw nakazuje skoncentrowanie spraw planowania i realizacji rozsrodkowania na szczeblu województw, jednak przy zachowaniu jednolitej koncepcji, opracowanej na szczeblu centralnym przez Dział Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK.

Szczebel wojewódzki, a konkretnie Wojewódzki Komitet Obrony, jest najbardziej predystynowany do kierowania rozsrodkowaniem ludności na terenie swego województwa i organizowania współdziałania w zakresie rozsrodkowania na tereny sąsiednich województw w wypadku gdy brak jest odpowiednich rejonów na

własnym terenie /np. województwo katowickie lub m.st. Warszawa/. Wynika to przede wszystkim z faktu, że WKO zna najlepiej swoje potrzeby oraz możliwości. Aby to trudne zadanie jakim jest rozśrodkowanie zostało właściwie przeprowadzone, już obecnie opracowuje się w województwach dokładne plany rozśrodkowania.

Zakwaterowanie dla przemieszczonej ludności przewiduje się organizować we wsiach i małych miasteczkach przez dokwaterowanie do pomieszczeń miejscowej ludności. Wyprowadzenie zbędnej ekonomicznie ludności z zagrożonych rejonów zabezpiecza ją przed jednym z czynników rażenia broni jądrowej, przed falą uderzeniową i skutkami wtórnymi działania fali uderzeniowej, natomiast naraża na niebezpieczeństwo skażeń promieniotwórczych, skażeń bronią chemiczną oraz biologiczną. Powyższe względy nakazują przygotowanie na terenie wsi i małych miasteczek lekkich schronów /piwnice/ zabezpieczających częściowo lub całkowicie przed skażeniami promieniotwórczymi. Tego typu ukrycia zupełnie nie zabezpieczają jednak przed bronią chemiczną czy też biologiczną. Zagadnienia te wymagają pilnego opracowania. Rozśrodkowanie to rozwiązanie dopiero jednej części problemu, druga część to zabezpieczenie tej ludności w rejonach przemieszczenia przed skutkami działania wszystkich trzech rodzajów broni masowego rażenia /jądrowej, biologicznej i chemicznej/.

Szczegóły związane z rozśrodkowaniem zawarte są w "Koncepcji założeń rozśrodkowania ludności z ośrodków zagrożonych uderzeniem broni masowego rażenia", którą województwa otrzymały w pierwszej redakcji w lipcu 1964 r. oraz uzupełnioną i poprawioną w 1967 r.

Przy planowaniu rozśrodkowania z rejonów zagrożonych należy pamiętać, o tym, że nie można przemieszczać całej ludności z ośrodków potencjalnie zagrożonych, gdyż zostałyby przerwana wszelka działalność ekonomiczna, a wraz z nią zaopatrzenie sił zbrojnych i ludności. Należy więc zapewnić ochronę tej ludności, która zmuszona jest pozostać w zagrożonych rejonach dla prowadzenia życiowo koniecznej działalności produkcyjnej

i obronnej. Ludność, która pozostaje w miastach i w rejonach zagrożonych winna wykorzystywać dla "obrony na miejscu" istniejące pomieszczenie schronowe, odpowiednio przygotowane piwnice i wszelkiego rodzaju inne pomieszczenia dające możliwość ukrycia się. W mniejszych miastach i wsiach gdzie jest brak wykonanych schronów, ludność będzie obowiązana do wykorzystania wszelkich ukryć zabezpieczających /takich jak piwnice/ oraz wykonywania w szerokim zakresie budowli ochronnych typu lżejszego i prowizorycznego dostosowanych do naszych warunków i możliwości, a dających ochronę przed opadem promieniotwórczym i zagruzowania.

Działy Ochrony i Zaopatrzenia Ludności WKO /PKO/ w swoich planach obronnych przewidują przygotowanie istniejących schronów w jak najszybszym czasie od chwili zawiadomienia o wprowadzeniu stanu bezpośredniego zagrożenia. Dokumenty operacyjne Działów Ochrony i Zaopatrzenia Ludności WKO /PKO/ zawierają również plany budowy szczelin przeciwlotniczych. Ponadto na ukrycie ludności w niektórych miastach będą adaptowane nadające się do tego celu piwnice. Jednak wykonanie tych prac będzie w decydującej mierze uzależnione od czasu trwania stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa. Jeżeli od chwili wydania decyzji na budowę ukryć do chwili rozpoczęcia działań wojennych będzie mniej niż 48 godzin, należy liczyć się z tym, że zasadnicze prace w tym zakresie nie zostaną wykonane.

Budowę szczelin przeciwlotniczych oraz adaptację piwnic będą prowadziły istniejące na terenie miast przedsiębiorstwa budowlano-montażowe, przy masowym udziale ludności miejscowej zorganizowanej w oddziałach samoobrony. Ostateczne przygotowanie schronów będzie należało do komitetów blokowych współdziałających z Terenowymi Oddziałami Samoobrony.

Jednym z bardzo poważnych zadań obronnych, jest zabezpieczenie w okresie wojny ludności w wodę pitną. Trudność tego zadania polega na tym, że całe w zasadzie zaopatrzenie w wodę opiera się na wodociągach miejskich. Należy się jednak liczyć z możliwością zniszczenia w okresie wojny poważnej części urządzeń wodociągowych. Istnieje duże prawdopodobieństwo

zniszczenia lub długotrwałego uszkodzenia sieci elektrycznej, zasilającej zakłady wodociągowo-kanalizacyjne. Poważną obawę musi budzić również niebezpieczeństwo skażenia wody środkami promieniotwórczymi, na co w pierwszym rzędzie będą narażone wszystkie ujęcia wody powierzchniowej /poważna część naszych wodociągów korzysta z takich ujęć/.

Zagadnienie to powinno doczekać się rozwiązania w czasie pokoju. W tym celu resort gospodarki komunalnej dąży do przygotowania odpowiedniej ilości głębinowych źródeł zaopatrzenia w wodę pitną oraz zastępczych źródeł energii zasilania urządzeń wodno-kanalizacyjnych w postaci agregatów prądotwórczych. Prowadzone są również prace mające na celu remontowanie oraz doprowadzenie do stanu używalności i zabezpieczenia przed skażeniami promieniotwórczymi istniejących na terenie miast studni publicznych. Ze względu na to, że ilość istniejących studni nie zabezpiecza całkowicie potrzeb w tym zakresie, konieczne jest w ramach Narodowych Planów Gospodarczych rozbudowywanie dalszych głębinowych ujęć wody, szczególnie na terenie nowobudowanych osiedli.

Poważnym zadaniem podczas wojny będzie zaopatrzenie ludności wsi i małych miast w wodę przy zagęszczeniu niektórych rejonów przez rozstodkowaną ludność. Zabezpieczenie istniejących studni przed skażeniem częściowo już jest realizowane. Dalsza rozbudowa studni głębinowych na terenach wsi i małych miast, prowadzona jest przez Zjednoczenie Przedsiębiorstw Zaopatrzenia Rolnictwa w Wodę. Prace tego typu są gospodarczo uzasadnione w okresie pokoju, jednocześnie zwiększają odporność obronną społeczeństwa na okres wojny.

Ponadto, ze względu na ważność zagadnienia zaopatrzenia w wodę, konieczne jest organizowanie specjalnie przygotowanych i wyposażonych w okresie pokoju oddziałów wydobycia wody. Oddziały te są organizowane z wyspecjalizowanych w tym kierunku przedsiębiorstw Ministerstwa Rolnictwa, Centralnego Urzędu Gospodarki Wodnej, Centralnego Urzędu Geologii i innych, których działalność w okresie pokoju jest związana z wierceniami.

Współczesne środki rażenia, które mogą być użyte w ewentualnej przyszłej wojnie, zmuszają do zabezpieczenia ludności miast i wsi przed skażeniami środkami promieniotwórczymi, chemicznymi i zakażeniami biologicznymi poprzez dezaktywację i odkażanie. Celem zrealizowania tego zadania są przygotowywane istniejące łaźnie, pralnie i zaplecze samochodowe. Adaptowane zakłady zamieniane są na "stałe kąpieliska odkażające" /SKO/, "punkty odkażania odzieży" /POO/, "punkty odkażania transportu" /POT/; będą one służyły do przeprowadzania zabiegów sanitarnych oraz odkażania i dezaktywacji ludzi, odzieży środków transportu.

Z uwagi na technikę prowadzenia zabiegów związanych z odkażaniem i dezaktywacją odzieży, wyłania się problem przygotowania przy stałych kąpieliskach odkażających odpowiedniej ilości odzieży i bielizny zastępczej.

Ze względu na to, że zakłady, które nadają się do przeprowadzania dezaktywacji i odkażania, w olbrzymiej większości znajdują się na terenie dużych miast i podczas wojny mogą ulec zniszczeniu - zachodzi potrzeba przygotowania do tego celu urządzeń zastępczych. Wydaje się, że rozwiązywanie tego problemu winno iść w kierunku rozbudowy wiejskich domów higieny, ośrodków zdrowia itd., co pozwoliłoby osiągnąć przy okazji i niebagatelny cel pokojowy i podniesienie stanu zdrowia i higieny na wsi.

Ważne znaczenie ma również masowe szkolenie obywateli w zakresie wykonywania odkażania i dezaktywacji środkami podręcznymi. Wynika to z powszechnej dostępności tych środków oraz prostoty samego zabiegu częściowej dezaktywacji i częściowego odkażania swojej osoby i osób najbliższych.

Do prowadzenia odkażania i dezaktywacji dróg, ulic i placów są przygotowywane w okresie pokojowym ruchome Oddziały Odkażania i Dezaktywacji, organizowane na bazie Miejskich Przedsiębiorstw Oczyszczania Miasta /MPO/ i Zarządów Zieleni Miejskich /ZZM/. Przewiduje się, że oddziały te do prac związanych z odkażaniem wykorzystają etatowe polewaczki

craz zamiatarki Zakładów Oczyszczania Miasta. Wydajność oddziałów tych zależna będzie od ilości i stanu sprzętu mechanicznego będącego na wyposażeniu. Wykorzysta się także do tego celu niektóre rodzaje odpowiednio adaptowanego sprzętu rolniczego.

Wyżej omówione zagadnienia zabezpieczenia ludności przed skutkami działania broni masowego rażenia charakterem swoim są związane blisko z pokojową pracą resortu gospodarki komunalnej, dlatego też przygotowanie ich realizacji na okres wojny zostało powierzone temu resortowi.

x
x x

Skażenia promieniotwórcze są jednym z najgroźniejszych czynników rażenia ludności w wojnie jądrowej. Źródłem tych skażeń są substancje promieniotwórcze, które tworzą się podczas wybuchu jądrowego.

Opad promieniotwórczy osiadający na powierzchni ziemi wzdłuż śladu przesuwania się obłoku powoduje powstanie skażeń promieniotwórczych. Skażeniu ulega w pierwszym rzędzie powietrze, z którym substancje promieniotwórcze przenikają do płuc ludzi lub zwierząt i stają się źródłem niezwykle groźnych dla zdrowia i życia skażeń wewnętrznych.

Gromadząc się na powierzchni ziemi, opad promieniotwórczy staje się źródłem promieniotwórczego skażenia terenu. Ponadto opad promieniotwórczy wywołuje skażenie wszystkich otwartych zbiorników wodnych /rzeki, jeziora, studnie/, powodując czasową, niejednokrotnie długotrwałą nieprzydatność wody do spożycia oraz dla gospodarstwa domowego lub celów sanitarnych.

Mechanizm powstania i rozprzestrzeniania się skażeń promieniotwórczych zależy od rodzaju i wielkości ładunku jądrowego, od sposobu dokonania wybuchu, rodzaju gleby oraz od czynników klimatycznych i meteorologicznych. Te dwa ostatnie

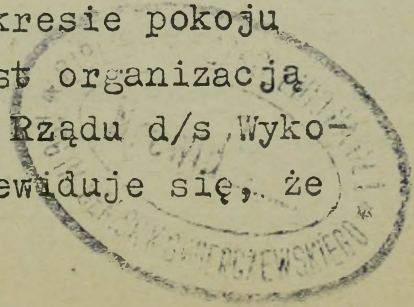
czynniki decydują o specyficznej roli skażeń promieniotwórczych w wojnie jądrowej.

Powszechność skażeń promieniotwórczych w warunkach wojny jądrowej, niemożliwość ich stwierdzenia przy pomocy zmysłów, brak pewności co do kierunku skąd skażenia te mogą się pojawić oraz na jakim poziomie przesuwają się, powoduje, że jedyną pewną metodą prowadzącą do skutecznej ochrony przed skażeniami są systematyczne i ciągłe pomiary. Dlatego też zabezpieczenie ludności przed skażeniami promieniotwórczymi winno opierać się między innymi na szeroko rozbudowanej i sprawnej sieci pomiarowej.

W Polsce Uchwałą Rady Ministrów nr 177/61 została powołana przez Pełnomocnika Rządu d/s Wykorzystania Energii Jądrowej "Służba Pomiarów Skażeń Promieniotwórczych", zadaniem której jest wykrywanie skażeń promieniotwórczych występujących w powietrzu, opadach, otwartych zbiornikach wodnych, wodzie do picia, glebie, roślinach, produktach żywnościowych, organizmach ludzi i zwierząt itp. Następnym zadaniem tej służby jest opracowywanie danych pomiarowych w formie zestawień i wniosków w celu przedstawiania właściwym organom państwowym.

Służba pomiarów skażeń promieniotwórczych została zorganizowana dla potrzeb ochrony ludności przed ewentualnością skażeń promieniotwórczych związanych z coraz szerszym zastosowaniem energii jądrowej i izotopów promieniotwórczych oraz skażeń wywołanych próbnymi wybuchami jądrowymi. Organizacja służby pomiarów skażeń promieniotwórczych została oparta na bazie istniejących w różnych resortach placówek naukowych lub pomiarowych takich, jak: instytuty naukowo-badawcze, stacje sanitarno-epidemiologiczne, stacje meteorologiczne itp., którym powierzono wykonywanie pomiarów.

Zasięg terytorialny poszczególnych placówek jest powiązany z podziałem administracyjnym kraju. W okresie pokoju Służba Pomiarów Skażeń Promieniotwórczych jest organizacją międzyresortową, kierowaną przez Pełnomocnika Rządu d/s Wykorzystania Energii Jądrowej. Jednocześnie przewiduje się, że

działalność służby w okresie ewentualnej wojny zostanie rozszerzona i podporządkowana celom ochrony ludności przed skażeniami promieniotwórczymi, powstającymi w wyniku uderzeń broni jądrowej nieprzyjaciela. Jednym z zadań resortu Pełnomocnika Rządu d/s WEJ jest rozszerzenie i przygotowanie mobilizacyjnego rozwinięcia Służby Pomiarów Skażeń Promieniotwórczych na wypadek wojny.

W związku z tym na szczeblu centralnym w ramach Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK zostało przygotowane powołanie na bazie resortu Pełnomocnika Rządu d/s WEJ Zespołu Ochrony przed Skażeniami Promieniotwórczymi. Zadaniem zespołu będzie kierowanie organizacją pomiarów skażeń na terenie kraju - w ramach "Jednolitego Systemu Obserwacji, Pomiarów, Analizy, Prognozowania i Powiadamiania o Skażeniach Promieniotwórczych i Wybuchach Jądrowych".

Na szczeblu województw i powiatów w ramach Działów Ochrony i Zaopatrzenia Ludności zostało przygotowane powołanie Wydziałów Ochrony przed Skażeniami Promieniotwórczymi. W województwach organizowane one będą w oparciu o specjalistów z zakresu ochrony przed skażeniami promieniotwórczymi i Wojewódzkie Stacje Chemiczno-Rolnicze.

W powiatach natomiast Wydziały Ochrony przed Skażeniami Promieniotwórczymi zorganizowane zostaną również w oparciu o specjalistów z zakresu ochrony przed skażeniami promieniotwórczymi oraz wytypowanych nauczycieli fizyki i chemii szkół średnich, szkolących się w ramach przedsięwzięć szkoleniowych PKO oraz w okresie letnim na specjalnych kursach organizowanych przez resort Pełnomocnika Rządu d/s WEJ.

Wydziałom tym /wojewódzkim i powiatowym/ podlegać będą w okresie wojny:

- wojewódzkie /powiatowe/ placówki pomiarowe;
- ruchome grupy pomiarów skażeń promieniotwórczych.

Skuteczność stosowania pomiarów osiągnie się wówczas gdy system ten będzie szeroko rozbudowany i sięgać będzie nawet do dzielnic małych miast, wsi oraz osad. Stan taki

możliwy jest do osiągnięcia tylko przy posiadaniu odpowiednio licznej grupy ludzi przygotowanych do wykonania pomiarów. Z tych to względów należy dążyć do rozszerzenia przewidzianego dla ostatnich klas szkół średnich programu przedmiotów fizyki i chemii o zagadnienia dotyczące mechaniki powstawania opadu promieniotwórczego, występowania promieniowania radioaktywnego itp. oraz opanowania zasad budowy i działania przyrządów pomiarowych. Ostatnie klasy średnich szkół ogólnokształcących czy zawodowych są najbardziej predysponowane do tego aby stanowić bazę dla organizacji "posterunków pomiarów i alarmowania". Posterunki takie powinny być organizowane w oparciu o terenowe i zakładowe oddziały samoobrony, gdyż dopiero masowo organizowane dobrze wyszkolone i wyposażone w sprzęt dozymetryczny posterunki pomiarów i alarmowania mogą być podstawą ochrony ludności przed skażeniami promieniotwórczymi.

Sprawne i na czas powiadamianie ludności o skażeniach pozwoli jej wykorzystać w pełni wszelkiego rodzaju ukrycia, jak również etatowe i podręczne indywidualne środki ochrony.

Całość Służby Pomiarów Skażeń Promieniotwórczych jest przygotowywana do ścisłej współpracy na wszystkich szczeblach z "Jednolitym Systemem Obserwacji, Pomiarów, Analizy, Prognozowania i Powiadamiania o Skażeniach Promieniotwórczych i Wybuchach Jądrowych".

2. RATOWNICTWO TECHNICZNE

Niezmiernie ważnym zadaniem z zakresu ochrony ludności jest problematyka ratownictwa technicznego. Wynika to z charakteru współczesnej wojny, która powoduje ogromne zniszczenia w miastach i innych zwartych zabudowaniach.

W Polsce około 50% ludności kraju zamieszkuje w miastach. Na ogólną ilość 891 miast, 22 liczą ponad 100 tys. mieszkańców. W dużych miastach liczących ponad 100 tys. ludzi zamieszkuje 42,1% mieszkańców miast, co stanowi około 20% ludności kraju.

Na obszarze dużych miast skupionych jest wiele zakładów przemysłowych. W pięciu najważniejszych miastach Polski w Warszawie, Łodzi, Poznaniu, Krakowie i Wrocławiu zatrudnionych jest około 20% ogółu pracujących w przemyśle, a wartość produkcji zakładów tych miast wynosi około 22% globalnej wartości produkcji przemysłowej Polski.

Przez ratownictwo techniczne rozumie się wyszukiwanie, podawanie powietrza i wydobywanie ludzi znajdujących się w schronach, szczelinach, piwnicach i innych pomieszczeniach oraz zawałach. Ratownictwo techniczne to ponadto - odgruzowywanie ulic i szlaków komunikacyjnych, stanowiących drogi dojścia jednostek ratownictwa do rejonu porażenia; dokonanie naprawy lub wyłączenie sieci gospodarki komunalnej miast w takim zakresie, jaki jest konieczny do prowadzenia prac ratownictwa oraz zabezpieczenia budowli grożących zawaleniem.

Główne siły do akcji ratownictwa technicznego w Dziale Ochrony Ludności to już zorganizowane:

- Zmilitaryzowane Oddziały Ratownictwa Technicznego /ZORT/;
- Oddziały Ratownictwa Technicznego /ORT/;
- Zmilitaryzowane Oddziały Odbudowy /ZOO/.

Oddziały te /ZORT, ZOO, ORT/ zostaną zmilitaryzowane w okresie stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa.

Zmilitaryzowane Oddziały Ratownictwa Technicznego są zorganizowane na bazie przedsiębiorstw Ministerstwa Budownictwa i Przemysłu Materiałów Budowlanych. Natomiast na bazie przedsiębiorstw remontowo-budowlanych Ministerstwa Gospodarki Komunalnej, przedsiębiorstw podległych Zjednoczeniu Budownictwa Rolniczego Ministerstwa Rolnictwa, są zorganizowane Oddziały Ratownictwa Technicznego. Różnią się one od ZORTów znacznie mniejszymi stanami oraz nie posiadają wyposażenia w ciężki sprzęt budowlany.

Rozróżnia się Zmilitaryzowane Oddziały Ratownictwa Technicznego dwóch typów, a mianowicie: ZORT-y ogólnobudowlane oraz ZORT-y specjalistyczne, instalacji elektrycznych i sanitarnych.

W związku z tym, że powołanie do Sił Zbrojnych oraz do już zorganizowanych ZORT-ów obejmuje tylko część pracowników przedsiębiorstw budowlanych, zachodzi możliwość i konieczność wykorzystania w sposób zorganizowany pozostałej części pracowników tych przedsiębiorstw.

Z powyższych powodów zostały zorganizowane dodatkowe ZORT-y oraz Zmilitaryzowane Oddziały Odbudowy z przeznaczeniem w okresie początkowym do ratownictwa technicznego, a następnie do odbudowy.

Dla prowadzenia akcji ratownictwa technicznego w miastach celowe jest przygotowanie również załóg przedsiębiorstw budowlanych podległych Ministerstwu Przemysłu Lekkiego, Ministerstwu Górnictwa i Energetyki. Posiadają one zawodowo przeszkoloną załogę oraz poważną bazę sprzętu ciężkiego i narzędzi, potrzebnych do działania w rejonie porażenia. Istnieje konieczność skoncentrowania budowlanych w jednej dyspozycji bez względu na to jakim resortom są one podporządkowane w okresie pokoju.

Całość sił ratownictwa technicznego powinna tak być przygotowana w okresie pokoju, aby w okresie bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa uzyskać pełną gotowość mobilizacyjną i operacyjną /pod gotowością operacyjną rozumie się zajęcie nakazanych w planie rejonów wyczekiwania do działań ratowniczych/.

Zakładamy, że istnieje konieczność skoncentrowania sił ratownictwa technicznego na:

- szczeblu centralnym - niewielka część sił /ZORT-y/ i ZOO-y/ rozmieszczonych w rejonach umożliwiających manewr na kierunku najbardziej zagrożone;
- szczeblu wojewódzkim - podstawowa część sił ratownictwa technicznego /ZORT-y, ZOO-y/;
- szczeblu powiatu - najmniejsza organizacyjnie i bez sprzętu ciężkiego część sił ratownictwa technicznego /ORT-y/. Te ostatnie będą ściśle współdziałać z Terenowymi i Zakładowymi Oddziałami Samoobrony.

Nie wyklucza się możliwości przydziału Zmilitaryzowanych Oddziałów Ratownictwa Technicznego do dyspozycji Powiatowych Komitetów Obrony.

3. ZABEZPIECZENIE MEDYCZNO-SANITARNE

Bardzo poważnym zadaniem w zakresie ochrony ludności w wojnie rakietowo-jądrowej jest zabezpieczenie medyczo-sanitarne. Przy realizacji tego zadania służba zdrowia może stać w obliczu trudności przewyższających wielokrotnie jej siły i możliwości. Przyczyna tej dysproporcji między zadaniami a możliwościami wynika z przewidywanych wysokich masowych strat wśród ludności cywilnej.

Po wykonaniu uderzeń liczba poszkodowanych wśród ludności może być bardzo wysoka. Istotne znaczenie dla skali trudności ma też oczekiwany kompleksowy charakter uszkodzeń ciała: oparzenia, zranienia, złamania, skażenia ciała, ran itp.

Ogólne straty w ludziach zależą od stopnia ukrycia ludności w schronach w czasie napadu. Przyjmuje się, że po uderzeniu jądrowym, wykonywanym z zaskoczeniem kiedy ludność nie będzie ukryta, straty wśród ludności wyniosą około 60% mieszkańców danego miasta, natomiast przy uderzeniach wykonanych w sytuacji gdy ludność zdąży się ukryć - straty kształtować się mogą w granicach około 25%. Z ogólnej liczby strat, straty bezpowrotne stanowią około 33%, straty sanitarne około 67%. W grupie strat sanitarnych, obrażenia i uszkodzenia bardzo ciężkie, nie rokujące wyzdrowienia stanowią około 30%. Lekko ranni stanowią około 40% liczby strat sanitarnych, a średnio i ciężko ranni rokujący wyzdrowienie około 30%.

Podział porażonych w zależności od rodzaju działania rażącego broni jądrowej przedstawia się następująco:

- choroba oparzeniowa około 20%;
- choroba popromienna około 26%;
- urazy chirurgiczne około 18%;
- urazy mieszane około 36%.

Straty wśród ludności mogą być jeszcze wyższe, jeżeli nieprzyjaciel zastosowałby ewentualnie broń chemiczną i biologiczną.

W celu zmniejszenia skutków działania broni masowego rażenia na ludność, społeczna służba zdrowia w ramach Działu

Ochrony i Zaopatrzenia Ludności już w okresie pokoju wykonuje cały szereg prac przygotowawczych w zakresie organizacyjnym, materiałowym i kadrowo-szkoleniowym.

Prace organizacyjne mają na celu zapewnienie społecznej służbie zdrowia możliwości sprawnego przejścia z okresu pokojowego na okres wojenny i skutecznej działalności w tym okresie. Przejście z pokojowej organizacji służby zdrowia na organizację odpowiadającą potrzebom okresu wojennego wymagało opracowania na wszystkich szczeblach administracyjnych odpowiednich planów określających rolę, zadania oraz etaty i składy osobowe zakładów i jednostek, sposób alarmowania i łączności, środki i sposoby transportu.

Zapewnienie skutecznej działalności służby zdrowia jest związane z rozwinięciem maksymalnej liczby łóżek szpitalnych i miejsc improwizowanych oraz zorganizowaniem jednostek ruchomych służby zdrowia jak również przygotowaniem kadry medycznej i masowym szkoleniu sanitarnym ludności.

Rozwój bazy łóżkowej zostanie osiągnięty poprzez poszerzenie z zasobów własnych istniejących szpitali. Zwiększenie bazy łóżkowej zostanie przeprowadzone przez maksymalne zagęszczenie zakładów leczniczych, wykorzystanie dla celów leczniczych wszystkich możliwych pomieszczeń, usunięcie zbędnego umeblowania, a nawet w ostateczności ułożenie poszkodowanych na podłodze wyłożonej materacami. Następnie poszerzenie istniejącej bazy łóżkowej nastąpi również w oparciu o posiadane rezerwy materiałowe, które zmagazynowane są w szpitalach prowincjonalnych. W tym celu wytypowano odpowiednie budynki /szkoły, internaty/ w pobliżu szpitali, przeznaczone na ich poszerzenie, poszerzenie z zasobów własnych i przekształcenie /zmiana profilu/ szpitali i sanatoriów przeciwgruźliczych, uzdrowiskowych, szpitali psychiatrycznych. Dalszym krokiem w poszerzeniu bazy szpitalnej będzie uruchomienie 500 łóżkowych szpitali rezerwowych, tworzonych z rezerwy centralnej Ministerstwa Zdrowia i Opieki Społecznej.

Pomimo maksymalnego rozwinięcia przez resort zdrowia i opieki społecznej szpitalnej bazy łóżkowej, wystąpi niedobór

liczby łóżek szpitalnych w stosunku do potrzeb okresu wojennego. Uzupełnieniem szpitalnej bazy łóżkowej będą tzw. miejsca improwizowane, których koszt przygotowania jest znikomy w porównaniu do kosztów wyposażenia łóżek szpitalnych. Miejsca improwizowane stanowią formę zorganizowanego zgrupowania poszkodowanych, dla których zabrakło miejsc szpitalnych, mającą za zadanie zapewnienie:

- elementarnych warunków bytowych;
- opieki roztoczonej przez PCK pod fachowym nadzorem wyznaczonego w danym rejonie zakładu leczniczego;
- opieki lekarskiej i pielęgniarskiej w elementarnym zakresie.

Niezależnie od leczniczych zakładów stacjonarnych społeczna służba zdrowia w celu przyspieszenia udzielania pomocy lekarskiej poszkodowanym w rejonach porażenia formuje ruchome jednostki /Oddziały Pierwszej Pomocy Medycznej/ wydajne w pracy i odpowiednio wyposażone. Jednostki te organizuje się w dwóch wersjach: OPPM kategorii "A" i kategorii "B". Oddział Pierwszej Pomocy Medycznej kategorii "A" posiada szerszy zakres działania obejmujący pomoc chirurgiczną i wyposażony jest w etatowy sprzęt mobilizacyjny. OPPM kategorii "B" udziela tylko pierwszej pomocy lekarskiej i wyposażony będzie z bieżących zasobów własnych służby zdrowia.

W celu uruchomienia dodatkowych łóżek szpitalnych, zmiany profilu części istniejących łóżek szpitalnych, rozwinięcia nowych 500 łóżkowych szpitali rezerwowych, formowania jednostek ruchomych oraz zapewnienia ciągłości zaopatrzenia kraju w środki lecznicze, materiały opatrunkowe i sprzęt medyczny resort zdrowia i opieki społecznej gromadzi odpowiednie zapasy materiałowe. Zapasy te obejmują terenową i centralną rezerwę.

Rezerwa terenowa gromadzona jest w magazynach typowych, względnie przystosowanych w miejscu lub pobliżu miejsca formowania zakładów bądź jednostek służby zdrowia, a obowiązek przechowywania tej rezerwy spoczywa na organach terenowych służby zdrowia, które są jej dysponentem w okresach zagrożenia i wojny.

W skład rezerwy terenowej wchodzi:

- 100 łózkowe zestawy wyposażenia przeznaczonego na poszerzenie szpitali;
- 100 łózkowe zestawy wyposażenia przeznaczonego na przekształcenie sanatoriów i uzdrowisk na szpitale;
- zestawy wyposażenia dla OPPM kategorii "A".

Rezerwa centralna znajduje się w dyspozycji Ministra Zdrowia i Opieki Społecznej i zawiera:

- + 500 łózkowe zestawy wyposażenia przeznaczonego na uruchomienie szpitali rezerwowych, gromadzone i przechowywane w magazynach Urzędu Rezerw Państwowych;
- leki posiadające szczególne znaczenie w czasie wojny, które są przechowywane na terenie poszczególnych województw.

Centralna i terenowa rezerwa nie obejmuje całości sprzętu gospodarczego oraz środków transportowych, które uzupełnianie powinny być z zasobów gospodarki narodowej.

Zabezpieczenie działania rozwiniętych na okres wojny zakładów i jednostek społecznej służby zdrowia wymaga odpowiednich przygotowań kadrowych, pozostających z jednej strony w związku z uzupełnieniem potrzeb mobilizacyjnych Sił Zbrojnych, a z drugiej strony ze wzrostem usług w warunkach masowego napływu poszkodowanych.

W celu optymalnego złagodzenia występującej dysproporcji pomiędzy potrzebami, a posiadanym stanem personelu - resort zdrowia i opieki społecznej wykonuje odpowiednie prace w zakresie uzupełnienia niedoborów, rozmieszczenia oraz szkolenia kadry.

Przewiduje się, że zabezpieczenie potrzeb kadrowych społecznej służby zdrowia zostanie zaspokojone poprzez przedsięwzięcia, do których można zaliczyć:

- a/ reklamowanie fachowych pracowników służby zdrowia, zajmujących odpowiednie stanowiska w zakładach społecznych służby zdrowia od obowiązku odbywania służby wojskowej podczas wojny;

- b/ wydanie dyplomów oraz przyznanie uprawnień zawodowych studentom z ostatnich lat nauczania w akademiach medycznych, jak również średnich szkołach medycznych i zatrudnienie ich w społecznej służbie zdrowia;
- c/ zatrudnienie pozostałych studentów akademii medycznych i uczniów średnich szkół medycznych na stanowiskach odpowiadających ich zakresowi wiedzy /stanowiska pomocników lekarzy, pielęgniarki, sanitariuszy/;
- d/ wykorzystanie lekarzy weterynarii w pionie sanitarno-epidemiologicznym społecznej służby zdrowia;
- e/ przekwalifikowanie części kadry lekarskiej np. laryngologów, ginekologów itp. na chirurgów.

4. OCHRONA I OBRONA PRZECIWPOŻAROWA

Zagadnienie ochrony i walki z pożarami jak najściślej łączy się z problemem ochrony ludności pomimo, że nie należy do zadań Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności lecz Działu Wewnętrznego, dla całości obrazu pozwolę sobie również przedstawić to zagadnienie.

We współczesnych wojnach pożary odgrywają coraz większą rolę w niszczeniu zaplecza przeciwnika. Potwierdzeniem tego może być ewolucja poglądów w sprawie skuteczności bombardowań podczas drugiej wojny światowej. W miarę wzrostu natężenia bombardowań strategicznych na miasta i ośrodki przemysłowe w coraz większym stopniu stosowano środki zapalające. Statystyki podają zgodnie, że 75% zniszczeń na zapleczu stron walczących spowodowane zostało przez pożary wzniesione wskutek bombardowań. Szczególnie niebezpiecznym stał się napalm. We wszystkich wojnach prowadzonych w ostatnich latach /Korea, Algeria, Wietnam, Bliski Wschód/ napalm był stosowany masowo.

Broń jądrowa spowodowała dalsze ogromne zwiększenie zagrożenia pożarowego. Burza ogniowa w Hiroszynie i pożary przestrzenne w Nagasaki, próbnego wybuchy jądrowe przeprowadzone na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat udowodniły, że w wyniku eksplozji jądrowej zapalane są materiały palne na wielkich obszarach, przy czym zasięg strefy pożarów wzrasta wraz z wysokością wybuchu.

Przygotowanie obrony kraju przed pożarami wojennymi jest istotnym elementem w całokształcie współczesnej obrony terytorium Kraju. Przygotowanie takie jest procesem kompleksowym i długofalowym, przebiegającym równoległe w trzech dziedzinach:

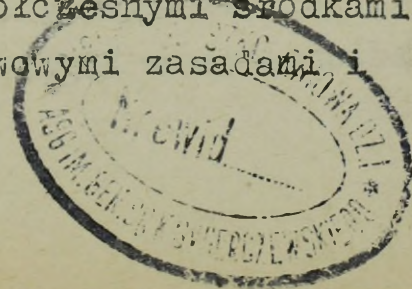
- drogą przedsięwzięć urbanistyczno-budowlanych, mających na celu uodpornienie obiektów mieszkalnych, przemysłowych, administracyjnych i usługowych oraz miast i osiedli przed niszczącym działaniem ognia;
- przez powszechne przygotowanie ludności do samoobrony przed pożarami;
- drogą przygotowania odpowiednio przeszkolonych i wyposażonych oddziałów straży pożarnych oraz innych jednostek do walki z pożarami w czasie wojny.

Wszystkie trzy wymienione dziedziny przygotowań obrony przeciwpożarowej są ze sobą ściśle powiązane i wzajemnie uwarunkowane. Z punktu widzenia ochrony ludności szczególne znaczenie ma zagadnienie drugie.

Jednostki straży pożarnych będą wykonywały zadania na rzecz Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności. W akcji ratowniczej z reguły inne jednostki ratownictwa technicznego mogą wejść do akcji dopiero po stwierdzeniu stopnia skażenia terenu i po ugaszeniu pożarów.

5. SZKOLENIE W ZAKRESIE OCHRONY LUDNOŚCI

Jednym z zadań, jakie stoją przed systemem ochrony ludności w okresie pokoju, jest prowadzenie szerokiego i wszechstronnego, masowego szkolenia obornego społeczeństwa. Ze względów humanitarnych i ze względów na całość obrony terytorium kraju, obowiązkiem wszystkich resortów wchodzących w skład DOiZL, Powszechnej Samoobrony i resortów innych Działów KOK/WKO, PKC/, realizujących zadania na rzecz ochrony ludności, jest już w czasie pokoju organizowanie szkolenia w celu zapoznania jak najszerszych rzesz społeczeństwa ze współczesnymi środkami rażenia i napadu powietrznego oraz z podstawowymi zasadami i sposobami obrony przed nimi.

Szkolenie tego typu ma wyrabiać w społeczeństwie przekonanie o celowości i skuteczności oraz niezbędności, prowadzenia tego rodzaju przygotowań obronnych na wypadek wojny. Szkolenie to jest ściśle powiązane z działalnością informacyjno-popularyzatorską zagadnień ochrony ludności oraz przygotowaniem psychologicznym ogółu społeczeństwa.

Obejmuje ono:

- kursowe szkolenie kierowniczej kadry systemu OTK, a w tym resortów i instytucji wchodzących w skład Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności. Szkolenie to organizowane jest na szczeblu centralnym i wojewódzkim zgodnie z "Zarządzeniem Prezesa Rady Ministrów nr 102 z dnia 10 grudnia 1968 r. w sprawie kursowego i zaocznego szkolenia obronnego kierowniczej kadry systemu OTK";
- zespołowe szkolenie stanów osobowych wszystkich organów /instytucji/, wchodzących w skład Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK oraz będących na przydziałach mobilizacyjnych;
- szkolenie kadry dowódczej i kierowniczej jednostek ruchomych /zmilitaryzowanych i niemilitaryzowanych/ oraz zakładów stałych, jak też Zakładowych i Terenowych Oddziałów Samoobrony;
- szkolenie ludności miejskiej, zatrudnionej w zakładach pracy i w instytucjach oraz niezatrudnionej;
- szkolenie ludności wiejskiej;
- szkolenie młodzieży: średnich szkół ogólnokształcących i zawodowych /w ramach przysposobienia obronnego/; szkół wyższych /w ramach studiów wojskowych/; uczniów klas VII i VIII szkół podstawowych.

Podstawową formą masowego szkolenia są kursy /kilkunasto, najwyżej kilkudziesięcio-godzinne/ o zróżnicowanych programach, dostosowanych do środowiska z przeznaczeniem większości czasu na zajęcia praktyczne i pokazy.

Szkolenie ludności wiejskiej powinno być prowadzone w oparciu o różne organizacje istniejące na wsi. Szkolenie to z reguły rozpoczynać należy od aktywu wiejskiego,

radnych, sołtysów, członków partii, członków kółek rolniczych, nauczycieli.

Zadania związane z powszechnym szkoleniem ludności w zakresie ochrony jej przed skutkami działania broni masowego rażenia są ogromne. Według danych Inspektoratu Powszechnej Samoobrony, szkoleniem tym powinno być objętych około 8,5 miliona osób. Do liczby tej należy dodać ilości wynikające z przyrostu naturalnego ludności i konieczności podania powtórnemu przeszkoleniu części spośród 5,5 miliona osób przeszkolonych w latach ubiegłych.

Całokształtem powszechnego szkolenia obronnego ludności kieruje i koordynuje w porozumieniu z zainteresowanymi resortami Inspektorat Powszechnej Samoobrony przy aktywnym współudziale i pomocy szeregu organizacji społecznych i instytucji, a przede wszystkim Ligi Obrony Kraju, Polskiego Czerwonego Krzyża, Związku Harcerstwa Polskiego, Zawodowych i Ochotniczych Straży Pożarnych, resortu oświaty i szkolnictwa wyższego.

Organami planującymi i bezpośrednio nadzorującymi szkolenie oddziałów samoobrony /ZOS i TOS/ i powszechne szkolenie ludności - w oparciu o programy Inspektoratu Powszechnej Samoobrony - są terenowe sztaby wojskowe. Resort Pełnomocnika Rządu d/s WEJ przygotowuje odpowiednie materiały z zakresu ochrony przed skażeniami promieniotwórczymi.

Jednocześnie rozwijana jest działalność informacyjno-popularyzatorska oparta o środki masowej propagandy. Szczególną rolę mogą tu spełniać: prasa centralna, terenowa i związkowa. Wystawy, projekcje filmów i przezroczy z zakresu ochrony ludności, pogadanki, odczyty, fotogazetki, ćwiczenia, zawody - to najczęściej stosowane formy w pracy popularyzacyjnej na rzecz podniesienia świadomości ogółu społeczeństwa i jego przygotowania do warunków i zadań ewentualnej wojny.

II. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI W WARUNKACH WOJNY

1. PRODUKCJA ROLNA

A. Kierunek przygotowań obronnych rolnictwa w okresie pokoju

Zachowanie przed zniszczeniem produktów żywnościowych, a także utrzymanie w miarę możliwości wysokiej produkcji rolnej i hodowli podczas wojny ma podstawowe znaczenie dla zabezpieczenia potrzeb Sił Zbrojnych, jak też i zaopatrzenia ludności. W związku z tym główny wysiłek przystosowania produkcji rolnej do okresu wojennego winien nastąpić jeszcze w okresie pokojowym. Przejście do zmienionych warunków oraz organizacji zarządzania rolnictwem w okresie wojny, powinno być w pełni opracowane w okresie pokoju i rozpoczęte w drugim etapie podwyższonej gotowości obronnej.

Realizacja tego zadania jest o tyle ułatwiona, że zasadnicze cele pokojowego rozwoju rolnictwa są zbieżne z postulatami zwiększenia siły obronnej kraju. Pierwszeństwo należy jednak przyznawać tym przedsięwzięciom, które szczególnie wydatnie sprzyjają jednocześnie podnoszeniu produkcji i obronności kraju. Dotyczy to zwłaszcza tych kierunków i metod produkcji, które sprzyjają gromadzeniu rezerw, kontynuowaniu produkcji w warunkach wojny lub umożliwiają stosowanie zastępczych rozwiązań technicznych i technologicznych. Do tego rodzaju przedsięwzięć można zaliczyć między innymi:

- propagowanie kiszzenia pasz i popieranie budowy silosów, jako jednego ze sposobów zabezpieczenia pasz przed opadem promieniotwórczym;
- rozszerzenie wapnowania gleby, jako jednego ze sposobów zmniejszających skutki skażeń promieniotwórczych gleby;
- rozbudowę zbiorników paliw płynnych w przedsiębiorstwach rolnych w celu rozśrodkowania rezerw;
- budowę odpowiednich przechowalni ziemniaków w celu zmniejszenia strat;
- rozbudowę remontowego zaplecza mechanizacji rolnictwa oraz wyposażenia go w czołówki warsztatowe, które również mogą być wykorzystane na potrzeby Sił Zbrojnych;

- zaopatrzenie rolnictwa w wodę ze studni głębinowych, zapewniających wodę zdatną do picia w warunkach skażeń promieniotwórczych;
- rozwój przemysłu bioweterynaryjnego, rozbudowę sieci państwowych zakładów leczniczych dla zwierząt oraz rozwój weterynaryjnych ekip dezynfekcyjnych;
- organizowanie w PGR-ach stółówek, punktów opieki nad dzieckiem, placówek służby zdrowia i innych urządzeń socjalnych możliwych do wykorzystania przez rozśrodkowaną ludność;
- stosowanie w budownictwie wiejskim takich typów budynków inwentarskich, które łączą w sobie zalety funkcjonalne, są odporne na ogień i zapewniają ochronę przed opadem promieniotwórczym;
- wyposażenie rolnictwa w takie typy opryskiwaczy i rozsiewaczy wapna, które nadają się także do odkażania i dezaktywacji terenu i sprzętu.

Wymienione wyżej przedsięwzięcia wyraźnie pokazują, że pokojowy plan modernizacji rolnictwa przyczynia się w sposób bezsporny do wzmocnienia potencjału obronnego kraju.

B. Organizacja produkcji rolnej w okresie wojny

Przy planowaniu i organizowaniu produkcji rolnej na okres wojny należy liczyć się ze znacznym zmniejszeniem zasobów fachowej siły roboczej w wyniku poboru do wojska i uzupełnienie tych niedoborów kadrą oddelegowaną z innych jednostek organizacyjnych resortu oraz ludnością rozśrodkowaną. Przydział siły roboczej dla rolnictwa winien być uwzględniany w planach rozśrodkowania ludności.

W okresie wojny wynikną również trudności w zakresie transportu co zaważy na przewozie płodów rolnych, jak i dostawach środków produkcji dla rolnictwa. Jednocześnie również może nastąpić rozszerzenie asortymentu produktów rolnych objętych dostawami obowiązkowymi w połączeniu ze ścisłą reglamentacją zaopatrzenia ludności i świadczeniami rzeczowymi oraz osobowymi na rzecz Sił Zbrojnych.

Wszystkie te czynniki, przy uwzględnieniu psychologicznej strony zagadnienia, będą wpływać ujemnie na proces produkcji rolniczej. Ponadto wystąpić mogą zjawiska spekulacyjne i sabotażowe prowadzące w konsekwencji do marnotrawstwa środków produkcji, a także samych produktów rolniczych. Wyrażać się to będzie między innymi w gromadzeniu nadmiernych zapasów, we wzmożonych nielegalnych ubojach zwierząt, ukrywaniu rezerw zbożowych itp.

Natężenie wpływu wyżej omawianych zjawisk będzie bardzo zróżnicowane w zależności od rejonu kraju, czasu i długości okresów podwyższonej gotowości obronnej, bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa państwa, a przede wszystkim wojny.

W różny sposób wpływ w/w czynników odbijać się będzie na poszczególnych gałęziach i rodzajach produkcji rolniczej, oraz inaczej kształtować się będzie w gospodarstwach indywidualnych, a inaczej w PGR-ach. Największe trudności nastąpią niewątpliwie w zakresie upraw pracochłonnych w rejonach o skoncentrowanej produkcji /uprawy przemysłowo-ogrodnicze wymagające dużych nakładów pracy i środków dla przygotowania się do spożycia/. Dlatego zakłada się zasadę samowystarczalności gospodarstw, uproszczenie profilu produkcji i koncentracji środków na wytworzenie artykułów najprostszych lub nadających się do bezpośredniego zużycia /strączkowe, zboża, ziemniaki, warzywa, mleko, jaja/. Ten kierunek jest zgodny z ogólnymi założeniami zaopatrzenia ludności w artykuły żywnościowe.

W okresie wojny głównym zadaniem rolnictwa będzie utrzymanie produkcji w oparciu o pełne wykorzystanie ziemi i środków produkcji, które w tym okresie mogą być uruchomione dla potrzeb Sił Zbrojnych, gospodarki narodowej i ludności. Wprowadzony będzie przymus uprawy niektórych roślin i dostaw szeregu produktów rolnych. Reprodukacja i wymiana materiałów nasieniowych odbywać się będzie przeważnie w ramach powiatu w oparciu o miejscowe gospodarstwa państwowe, spółdzielnie produkcyjne i gospodarstwa indywidualne, przy zapewnieniu nie naruszalności funduszu nasiennego gospodarstw. Władze powiatowe

powinny w tym okresie mieć uprawnienia dysponowania rezerwami nasiennymi znajdującymi się na terenie powiatu.

W oparciu o wytyczne odgórne i na podstawie decyzji Powiatowego Komitetu Obrony, powinna być wprowadzona reglamentacja nawozów sztucznych, środków ochrony roślin, paliw i części zamiennych do maszyn. W gestii Powiatowych Komitetów Obrony powinny znajdować się decyzje o uprawie ziemi i zbiorach na terenach skażonych opadem promieniotwórczym. W tym okresie również powinny być podjęte starania nad rozszerzeniem produkcji ziemniaków oraz warzyw na działkach w pobliżu miast i osiedli przez ludność mierolniczą.

W ramach walki o wysoką produkcję rolniczą okresu wojny mieścić się będzie utrzymanie pogłowia stanu bydła i owiec oraz wysokiej produkcji mleka w drodze wykorzystania miejscowych pasz. Dostosowanie pogłowia trzody chlewnej i fermowego chowu drobiu stosownie do posiadanych zasobów paszowych, rozwój przydomowego chowu drobiu i królików. Zakaz wboju zwierząt zarodowych i hodowlanych. W ramach realizacji zadania utrzymania pogłowia zwierząt konieczne jest przejęcie ewidencji zwierząt hodowlanych i nadzoru nad kontrolą ich użyteczności przez powiatowe wydziały rolnictwa, jak też ograniczenie oceny wartości użytkowej i hodowlanej zwierząt tylko do gospodarstw uspołecznionych.

W warunkach wojny należy przewidywać szerokie wykorzystanie koni dla potrzeb transportu lokalnego ze względów na ograniczenie zapasów paliwa. Gospodarka paliwem powinna być prowadzona w sposób oszczędny, zapewniający wykonanie niezbędnych prac, które nie będą mogły być wykonane przy użyciu koni.

Zapewnienie maksymalnej produkcji przemysłu rolno-spożywczego powoduje konieczność zwiększenia areału uprawy ziemniaków oraz zapewnienia obowiązkowych i kontraktowanych dostaw surowca dla przedsiębiorstw tego przemysłu.

Sytuacja wojenna powoduje również konieczność ograniczenia sąsiedzkiego obrotu zwierzętami tylko do obszaru gromady

w zasadzie praktycznie jednak nie uniknie się obrotu między gromadami lub sąsiednimi powiatami, szczególnie w przypadku masowych strat zwierząt hodowlanych. Powiatowe wydziały rolnictwa i ich komórki szczebla gromadzkiego winny być gotowe do zapewnienia magazynowania, przetwórstwa, względnie innego racjonalnego zużycia produkcji gotowej /mięsa, mleka itp./, której zbyt będzie przejściowo utrudniony w związku z możliwymi zniszczeniami zakładów przemysłu spożywczego lub trudnościami transportowymi.

Produkcja gospodarstw uspołecznionych powinna być traktowana jako szczególna rezerwa dyspozycyjna do wykorzystania po wykonaniu zadań skupu w gospodarstwach indywidualnych.

Służba weterynaryjna od chwili rozpoczęcia wojny powinna być przygotowana do podjęcia prac organizacyjnych związanych z ochroną zwierząt przed skutkami działania broni masowego rażenia oraz do badań i oceny skażonych produktów rolnych. Przy czym z powodu zwiększenia w olbrzymim stopniu zadań społecznej służby zdrowia część kadry weterynaryjnej odejdzie do dyspozycji pionu sanitarno-epidemiologicznego tej służby. Natomiast zakłady przemysłu bioweterynaryjnego obowiązane będą do prowadzenia produkcji na maksymalnym poziomie w oparciu o rezerwy surowców i materiałów zgromadzonych w okresie pokojowym.

Zakłady naprawcze mechanizacji rolnictwa, warsztaty PGR i międzykółkowe bazy maszynowe prowadzić będą w tym okresie działalność remontową według ustaleń Powiatowego Komitetu Obrony. Dla nieprzerwanej ich działalności należy powiększyć zapasy materiałowe przez wykorzystanie zapasów przedsiębiorstw hurtu sprzętem rolniczym i PZGS. Zakłady wyznaczone do naprawy sprzętu wojskowego będą mogły świadczyć usługi na rzecz rolnictwa dopiero po zaspokojeniu potrzeb Sił Zbrojnych.

Należy również sprzęt traktorowo-maszynowy gromadzić w międzykółkowych bazach maszynowych i PGR-ach, a o zakresie usługowej działalności tych jednostek na rzecz gospodarstw rolnych decydować powinny wydziały rolnictwa.

Działalność w zakresie wodnych melioracji ograniczona zostanie do wykonywania pilnych prac konserwacyjnych oraz zapewnienia ochrony i stałej obsługi urządzeń na dużych lub szczególnie ważnych systemach melioracyjnych. Kadra i sprzęt przedsiębiorstw melioracyjnych, nie wykorzystanych dla potrzeb rolnictwa, powinny być zgromadzone w rejonie bazy sprzętowej przedsiębiorstwa do dyspozycji Wydziału Rolnictwa.

W tym czasie stacje zabiegów i brygady ochrony roślin obok normalnych zadań przejmą funkcje związane z odkażaniem i dezaktywacją.

Ogniwa administracji rolnej powinny umieć w warunkach wojny wykorzystywać we wszechstronny sposób różne ukryte rezerwy produkcyjne, jak np. narzędzia ręczne, narzędzia o zaprzęgu konnym, młyny wodne, wiatraki, kuźnie wiejskie itp., które w warunkach unieruchomienia nowoczesnych środków produkcji mogą spełniać ważną rolę w rolnictwie.

Szkody wyrządzone przez działania wojenne powinny być szybko i we właściwy sposób usuwane. Brak łączności ze szczeblem wojewódzkim czy też centralnym nie zwalnia pozostałych ogniw od pobierania doraźnych decyzji w zakresie produkcji. Ograniczenie względnie wstrzymanie dostaw środków produkcji z przemysłu nie powinno hamować procesów produkcyjnych. Dlatego im lepiej rolnictwo zostanie przygotowane w okresie pokoju pod względem technicznym, inwestycyjnym, kadrowym tym lepsze efekty produkcyjne będą uzyskiwane w okresie wojny. Również od stopnia przygotowania ludności wiejskiej do pracy w warunkach wojennych zależą będą wyniki produkcyjne.

2. SKUP I PRZETWÓRSTWO PRODUKTÓW ROLNO-SPOŻYWCZYCH

A. Kierunek przygotowań obronnych w zakresie skupu i przetwórstwa produktów rolno-spożywczych, prowadzonych podczas pokoju

Przemysł spożywczy, przetwórstwo i skup produktów rolno-spożywczych są integralnie związane z działalnością rolnictwa, które w poważnym stopniu ^{sic} uzupełniają. Wynika to z faktu, że

podstawowe znaczenie dla przemysłu spożywczego ma zagwarantowanie dostaw surowca z rolnictwa. Dlatego też wszystkie przygotowania obronne przemysłu spożywczego i skupu muszą być prowadzone w ścisłym uzgodnieniu z administracją rolną.

Celem przygotowań obronnych w tej dziedzinie, wykonywanych podczas pokoju jest zabezpieczenie produkcji artykułów spożywczych na zaopatrzenie Sił Zbrojnych, ludności oraz jednostek ratownictwa i załóg zakładów stałych organizowanych w ramach obrony terytorium kraju.

Przygotowania obronne wykonywane w okresie pokoju dla zabezpieczenia jak najbardziej efektywnej pracy przemysłu spożywczego i skupu można podzielić na dwie grupy:

- jedna grupa dotyczy, przedsięwzięć, które mogą być realizowane w miarę pokojowego rozwoju przemysłu spożywczego w kolejnych 5-letnich Narodowych Planach Gospodarczych np. lokalizacja nowych inwestycji /produkcyjnych i magazynowych jak i wyposażenia w sprzęt transportowy/, stosowanie odpowiedniej polityki w zakresie rejonizacji upraw, uwzględnianie problematyki obronnej w badaniach naukowych itp.;
- druga grupa obejmuje przedsięwzięcia o charakterze rzeczowym, których realizacja będzie mogła nastąpić w konkretnie ustalonych terminach, po zaakceptowaniu zaproponowanych przez resort rozwiązań i zgromadzeniu odpowiednich środków finansowych np. wyposażenie zakładów produkcyjnych we własne źródła energii elektrycznej, wglębne ujęcia wody, utrzymanie w stałej gotowości wytypowanej sieci młynów gospodarczych, przygotowanie uproszczonych norm i procesów technologicznych, przygotowaniu intensyfikacji produkcji artykułów trwałych, przygotowanie zastępczych zdolności produkcyjnych itp.

Postulat właściwego lokalizowania inwestycji przemysłu spożywczego wypływa z niezbyt korzystnego pod względem obronnym stanu obecnego, gdyż rozmieszczenie zakładów przemysłu spożywczego zarówno w stosunku do źródeł surowca, jak i rejonów zbytu nie jest w pełni właściwym. Jest charakterystyczne -

w wielu przypadkach - oddalenie zakładów produkcyjnych od własnej bazy surowcowej, co powoduje konieczność dokonywania dalekich, międzywojewódzkich przewozów surowców i produktów gotowych /na przykład buraków cukrowych, ziemniaków przemysłowych, zbóż, żywności rzeźnego, owoców, warzyw, drobiu itp./. Sytuację dodatkowo utrudnia fakt, że relatywne nadwyżki zdolności produkcyjnych znajdują się w województwach zachodnich /poznańskie, bydgoskie, wrocławskie, katowickie/, a ich niedobory - w województwach wschodnich. Stan ten w wielu przypadkach oznacza przewóz surowca ze wschodu na zachód do przetwórstwa, a następnie przewóz gotowych wyrobów w kierunku przeciwnym. Ponadto trzeba uwzględnić nietrwałość przewożonych surowców rolnych, a w odniesieniu do surowców pochodzenia roślinnego konieczność dokonywania przewozów w ciągu kilku tygodni na jesieni w okresie tzw. szczytu przewozowego.

Produkty żywnościowe są artykułami pierwszej potrzeby obecnie i podczas ewentualnej wojny dlatego też powinny być stałe i bez zakłóceń dostarczane w odpowiednim czasie, miejscu i asortymencie. W tym celu, biorąc również pod uwagę czynniki sezonowości i lokalizacji, przemysł spożywczy powinien mieć rozbudowane zaplecze techniczne w postaci wszelkiego rodzaju magazynów /elewatorów, silosów, chłodni składowych itp./ oraz transportu, przede wszystkim transportu samochodowego specjalistycznego /cystern, mąkwozów, samochodów chłodni itp./.

W celu łagodzenia istniejących dysproporcji w rozmieszczeniu zakładów przetwórczych, magazynów rezerw i zasobów żywnościowych, a bazami surowcowymi należy zakłady te lokalizować w rejonach potrzeb. Jednocześnie te lokalizacje powinny być skoordynowane z przewidywanymi kierunkami przemieszczenia ludności oraz minimalizacją przewozu surowców rolnych i produktów spożywczych.

Obecne znaczne rozproszenie przemysłu spożywczego wyrażające się istnieniem dużej liczby zakładów przy niskim przeciętnym stanie zatrudnienia na jeden zakład /ogółem jest

około 20000 zakładów i warsztatów przemysłu spożywczego różnej wielkości wliczając w to małe warsztaty prywatne, co daje przeciętną liczbę 50 zakładów i warsztatów na powiat/ jest czynnikiem dodatnim z punktu widzenia obronnego.

Tendencje rozwojowe przemysłu przetwórczego prowadzą do jego koncentracji, co jest słuszne z punktu widzenia ogólnogospodarczego, może jednak po pewnym czasie stworzyć trudności w zakresie obronnym. Wraz z rozwojem nowoczesnego przemysłu spożywczego następuje stopniowe wypieranie drobnych zakładów przetwórczych, piekarń, rzeźni, młynów /wiatraków/. Zagadnienie to zasługuje na rozpatrzenie i ustalenie optymalnej granicy koncentracji produkcji przemysłu przetwórczego.

Konieczność prowadzenia odpowiedniej polityki w zakresie rejonizacji upraw jest obiektywnie uzasadniona korzyściami gospodarczymi w okresie pokoju jak i względami obronnymi. Wynika ta konieczność z wielkiej zależności przemysłu spożywczego od rolniczej bazy surowcowej. Dlatego w ramach długofalowych planów dążyć się będzie, aby produkcja surowców dla przemysłu rolno-spożywczego umieszczana była na zapleczu zakładów przetwórczych.

Zabezpieczenie względnie rytmicznej produkcji przemysłu przetwórczego wymaga nie tylko zaopatrzenia w surowce ale i w odpowiednią ilość wody. W chwili obecnej większość zakładów korzysta z komunalnej sieci wodociągowej. Niezbędne jest więc zapewnienie, przynajmniej niektórym zakładom o kluczowym znaczeniu, zastępczych źródeł wody, bazujących na studniach głębinowych.

Podobnym zagadnieniem jest przygotowanie zastępczych źródeł energii elektrycznej opartych o zdecentralizowane środki zasilania.

Zakładając, że produkcja przemysłu przetwórczego w okresie ewentualnej wojny odbywać się będzie w warunkach odbiegających od normalnych, istnieje konieczność przygotowania uproszczonych norm i procesów technologicznych, jak też odpowiednich opakowań chroniących przed przenikaniem skażeń

promieniotwórczych. Trudności z zaopatrzeniem w surowce i materiały pomocnicze spowoduje wprowadzenie surowców i materiałów zastępczych.

Jednocześnie zakłada się zmniejszenie ilości asortymentów w kierunku ich łączenia i bardziej wszechstronnego wykorzystania posiadanego surowca. Uproszczona dokumentacja dotycząca złagodzonych warunków technicznych obejmuje receptury i instrukcję technologiczną, normę jakościową, normę zużycia i okres trwałości.

W pracach tych przyjęto założenie, że uproszczone normy winny być elastyczne, dostosowane do trudnych do przewidzenia warunków i możliwości surowcowych i zaopatrzeniowych danego zakładu.

Przygotowywana w okresie pokoju intensyfikacja produkcji artykułów trwałych ma na celu w wypadku wprowadzenia okresu podwyższonej gotowości obronnej zwiększenie produkcji i zapasów produktów o znacznej trwałości, nadających się do dłuższego przechowywania, jak na przykład koncentratów spożywczych, wszelkiego rodzaju konserw itp. Jak wiadomo przemysł spożywczy produkuje wyroby gotowe o bardzo zróżnicowanym stopniu trwałości, przy czym na ogół wyroby te cechuje trwałość wyższa od surowców rolnych.

Intensyfikacja produkcji trwałych artykułów spożywczych w okresie podwyższonej gotowości obronnej prowadzona jest w przewidywaniu istotnych trudności w zapewnieniu siły roboczej /pobór do sił zbrojnych/ energii elektrycznej /ze względu na możliwe zniszczenie bądź uszkodzenie systemu energetycznego/ oraz trudności organizacyjne i inne. Dlatego też w odniesieniu do produktów trwałych - regułą okresu podwyższonej gotowości obronnej jest przejście na dwu, a nawet trzy zmianowy system produkcji.

Przygotowanie podczas pokoju zastępczych zdolności produkcyjnych w przemyśle spożywczym jest w znacznym stopniu ułatwione przez fakt istnienia wielu zakładów położonych w małych osiedlach, z dala od dużych ośrodków przemysłowych,

a więc w rejonach teoretycznie mniej zagrożonych. W przypadkach koniecznych zakłady te, jak również wiele większych zakładów przemysłu kluczowego, położonych w rejonach rolniczych, stanowić będą bazę produkcyjną, która - biorąc pod uwagę uproszczone wymagania i normy technologiczne oraz pracę na trzy zmiany - może w jakimś stopniu sprostać stojącym zadaniom. Zasady powyższe mogą oczywiście dotyczyć jedynie produkcji odpowiadającej profilem lub podobieństwem technologicznym.

Niezmiernie ważnym elementem przygotowania zakładów przemysłu spożywczego do kontynuowania produkcji w warunkach wojny jest wykrywanie, pomiary i ochrona przed skażeniami promieniotwórczymi obiektów, surowców, i produktów spożywczych.

Przedstawiony wyżej kierunek przygotowań obronnych przemysłu przetwórczego w zasadzie jest gospodarczo uzasadniony dla rozwoju tego przemysłu w okresie pokoju. Jednak stopniowemu dostosowywaniu aktualnego systemu produkcji do ewentualnych potrzeb obronnych należy poświęcać wiele uwagi stale i konsekwentnie w czasie pokoju. Brak pełnych przygotowań obronnych w okresie pokojowym spowoduje bowiem przedłużenie się czasu przestawienia przemysłu przetwórczego na produkcję okresu wojennego, co napewno będzie jeszcze pogłębione występowaniem wąskich gardeł wynikających z braku wykwalifikowanej siły roboczej, poborem do sił zbrojnych środków transportu itp.

B. Organizacja skupu i przetwórstwa produktów rolno-spożywczych w okresie wojny

W warunkach wojny obowiązywać będzie system dostaw obowiązkowych i skupu produktów rolnych /określony uchwałą nr 009/66 Komitetu Obrony Kraju z dnia 8 stycznia 1966 r./. Uchwałą przewiduje wprowadzenie dostaw obowiązkowych dwóch nowych produktów, a mianowicie mleka i jaj. Łącznie zatem skup obejmować będzie pięć podstawowych surowców rolnych tj. zbóż, żywca, ziemniaków, mleka i jaj.

Zakłada się zasadniczą zmianę struktury skupu, na przykład, gdy w skupie zbóż, skup gwarantowany /dostawy obowiązkowe z gospodarstw indywidualnych oraz planowe dostawy z PGR/ stanowi obecnie 80% globalnego skupu, to w warunkach wojny wynosić będzie 95%, a w skupie żywcza skup gwarantowany zostanie podwyższony z 30% do 70%.

Zostaną utrzymane dotychczas obowiązujące zwolnienia od obowiązków dostaw, tak zwane rodzinne oraz obniżenia lub zwolnienia od dostaw w przypadku klęsk żywiołowych lub wypadków losowych. Ponadto zostaną utrzymane zasady wykonywania dostaw obowiązkowych produktami zamiennymi /np. nasiona lnu, konopi, wełny itp./ oraz sankcje karne za nie-wykonanie lub uchylanie się od obowiązku dostaw.

Utrzymana będzie także kontraktacja wszystkich produktów roślinnych i zwierzęcych dotychczas kontraktowanych, przy czym w tych produktach /zboża, zwierzęta rzeźne/, które są objęte obowiązkiem dostaw stosowane będzie kontraktowanie nadwyżek pozostałych po wykonaniu obowiązkowych dostaw.

Dla zapewnienia wpływu podstawowych przemysłowych surowców roślinnych, a mianowicie buraków cukrowych, oleistych, włóknistych, cykorii, tytoniu, chmielu i niektórych ziół, zostanie wprowadzony do systemu kontraktacji tych surowców pewien element przymusu administracyjnego, polegającego na zastosowaniu ustawowego obowiązku uprawy i dostaw tych surowców przez gospodarstwa, które dotychczas tradycyjnie je uprawiały i dostarczały w ramach dobrowolnej kontraktacji.

W warunkach wojny podobnie jak obecnie, większość produktów rolnych skupowanych będzie z gospodarki chłopskiej. Mając to na uwadze w systemie skupu przewiduje się odpowiednie środki, które zapewnią nie tylko dostawę planowanej ilości produktów, lecz również stworzą odpowiedni klimat pozwalający kontynuować produkcję przez zagwarantowane minimum opłacalności i atrakcyjności warunków skupu. Dlatego też zaopatrzenie wsi w środki konsumpcji i produkcji zostanie powiązane ze skupem płodów rolnych. Wiązaniem zostanie

objęty skup wszystkich produktów rolnych z możliwie całą ilością towarów, jaka w okresie wojny będzie mogła być kierowana na wieś.

Zakłada się, że mogą zaistnieć warunki, w których nie-możliwe będzie zastosowanie systemu skupu. Dlatego wojewódzkie komitety obrony będą upoważnione do wprowadzania przymusowych świadczeń rzeczowych. Świadczeniami przymusowymi będą mogły być objęte w zasadzie produkty rolne mające podstawowe znaczenie dla wyżywienia sił zbrojnych i ludności.

Okres wojny postawi nowe, bardzo trudne zadania przed przemysłem przetwórczym. Zakres formy i charakter tych zadań zależy będzie w dużym stopniu od rodzaju zastosowanej broni /konwencjonalna, nuklearna/, od zakresu zniszczeń itp. Ponadto w przeciwieństwie do okresu pokojowego, w czasie wojny następuje kolosalna koncentracja popytu nowego, zbiorowego konsumenta, jakimi są siły zbrojne. Zwielokrotnione zapotrzebowania ze strony tego konsumenta, który nie zawsze kieruje się prawami ekonomicznymi, lecz wymogami potrzeb wojennych, powoduje przesunięcie się i przeszerogowanie potrzeb dotychczasowych, a to z kolei przedstawienie profilu produkcyjnego w poszczególnych branżach i rodzajach produkcji.

Do tych warunków, wynikających z ogólnej sytuacji, powinien elastycznie być dostosowany system produkcji przemysłu spożywczego w okresie wojny. Niemniej można sprecyzować pewne ogólne założenia, które we wszystkich, bądź większości przypadków zachowują swój walor i znaczenie.

W odniesieniu do zdolności produkcyjnych przemysłu spożywczego należy liczyć się ze zróżnicowanymi - w zależności od rodzaju użytych środków bojowych - zniszczeniami.

W wypadku użycia broni jądrowej - ubytki zdolności produkcyjnych, zwłaszcza w rejonach skupisk miejskich, będą bardzo dotkliwe. W wielu przypadkach po dalszym wstrzymaniu produkcji w pierwszym okresie z konieczności przystąpi się do wznawiania produkcji, między innymi w oparciu o zastępcze zdolności produkcyjne innych zakładów.

Produkcja będzie, począwszy od okresu bezpośredniego zagrożenia, prowadzona według zmniejszonej liczby asortymentów i uproszczonych norm technologicznych. Jednocześnie zostaną wprowadzone bądź rozszerzone nowe potrzebne asortymenty, na przykład paczki żywnościowe, wprowadzona zostanie reglamentacja uboju żywca, przemiału zbóż itp.

System produkcji przemysłu spożywczego i skupu cechować powinno:

- wojenny reżim pracy i dążenie do zapewnienia dyscypliny dostaw surowców rolnych niezbędnych do zaopatrzenia sił zbrojnych i ludności;
- dążenie do utrzymania na bieżąco uproszczonej produkcji i zaopatrzenia pomimo trudności wynikających ze zniszczeń, braku bądź trudności w zaopatrzeniu w energię itp.

Podczas wojny w bardzo trudnej sytuacji znajdzie się chłodnictwo co wynika z następujących przesłanek:

- chłodnie składowe, położone w zasadzie w dużych miastach, są bardzo narażone na uderzenia nieprzyjaciela;
- w przypadku uszkodzenia systemu energetycznego grozi zepsucie towarów będących w chłodni na skutek braku dopływu energii elektrycznej.

3. ZAOPIATRZENIE LUDNOŚCI W ARTYKUŁY KONSUMPCYJNE

A. Kierunek przygotowań obronnych w zakresie zaopatrzenia, prowadzonych podczas pokoju

Przygotowanie zaopatrzenia ludności w artykuły konsumpcyjne na wypadek ewentualnej wojny, wymaga intensywnych przygotowań prowadzonych podczas pokoju. Prace te obejmują:

- a/ przygotowania organizacyjne, dotyczące: reglamentacji spożycia; systemu żywienia ludności rozśrodkowywanej; zaopatrzenia oddziałów zmilitaryzowanych wszystkich typów oraz załóg zakładów stałych;
- b/ przygotowania związane z gromadzeniem, właściwym rozmieszczeniem /urzutowaniem/ oraz zabezpieczeniem zapasów środków

konsumpcyjnych;

- c/ przygotowania rzeczowe związane z: zabezpieczeniem zakładów w niezależne źródła wody i energii elektrycznej; organizacją ochrony przed skażeniami promieniotwórczymi itp.

Przygotowania organizacyjne dotyczące reglamentacji spożycia wymagają określenia zakresu reglamentacji, czyli ustalenia zestawu asortymentowego artykułów konsumpcyjnych. Byłoby niewłaściwym objęcie reglamentacją wszystkich artykułów konsumpcyjnych. Reglamentacja w naszych warunkach zakłada zaopatrzenie ludności jedynie w podstawowe artykuły konsumpcyjno-żywnościowe i nie żywnościowe.

Wprowadzenie reglamentacji spożycia zapewnia:

- objęcie zaopatrzeniem całej ludności kraju;
- ustalenie norm spożycia dla poszczególnych grup ludności;
- kierowanie reglamentacją w sposób odpowiadający wymaganiom zdrowotnym;
- regulowanie spożycia, w zależności od posiadanych możliwości poprzez zmianę norm;
- skuteczną kontrolę rozdziału artykułów konsumpcyjnych.

Formy reglamentacji mogą być różne.

a/ Limitowanie jednorazowej sprzedaży w handlu detalicznym.

Limitowanie jednorazowej sprzedaży w detalu stanowi pierwszą formę reglamentacji, jaką przewiduje się wprowadzić. Jest to forma łagodnej reglamentacji, stosunkowo prosta i może być szybko wprowadzona w życie nawet w ciągu jednego dnia. Limitowanie jednorazowej sprzedaży w detalu nie musi być wprowadzane jednocześnie na terenie całego kraju, ale w zależności od sytuacji w dowolnym rejonie kraju /województwie, mieście/.

Asortyment towarów objętych limitowaniem sprzedaży może być różny w poszczególnych rejonach kraju, można go także dowolnie zwiększać lub zmniejszać.

Istota limitowania jednorazowej sprzedaży w detalu polega na ograniczaniu wielkości jednorazowego zakupu w danym dniu i dla danego konsumenta do wysokości określonej

normą. Oznacza to, że jednego dnia konsument może kupić towar w ilości określonej normą.

Zadania jakie ma do spełnienia limitowanie jednorazowej sprzedaży są następujące:

- przez ograniczenie wielkości jednorazowej sprzedaży umożliwić w miarę możliwości równomierne zaopatrzenie ludności;
- zabezpieczenie przed wyzbyciem się posiadanych zapasów towarowych w hurcie.

b/ Sprzedaż systemem bonowym

Drugą formą reglamentacji spożycia jest system bonowy, który polega na sprzedaży określonych artykułów według ustalonych norm i po przedłożeniu przez konsumenta dokumentu uprawniającego do zakupu, a który nazwano bonem.

W systemie bonowym społeczeństwo podzielono na dwie zasadnicze grupy, to jest pracujących i członków rodzin oraz ustalono odpowiednio zróżnicowane normy dla tych dwóch grup ludności.

System bonowy jest podstawową formą reglamentacji spożycia w zakresie artykułów spożywczych. Pozwala on bowiem na regulowanie częstotliwości zakupów przez konsumenta. Można ustalić, że w niektórych artykułach całą normę miesięczną konsument nabywa jednorazowo, w innych artykułach dwa lub trzy razy z wyjątkiem pieczywa i mleka, dla których częstotliwość zakupu musi być większa. Byłaby to swego rodzaju forma tworzenia zapasów u ludności.

c/ Sprzedaż na talony niektórych artykułów przemysłowych

Formą, która stanowi rozszerzenie zakresu reglamentacji spożycia na artykuły przemysłowe jest sprzedaż niektórych artykułów przemysłowych na talony.

Sprzedażą na talony objęte mogą być takie artykuły jak tkaniny, odzież i obuwie.

System talonowy jest systemem prostym, jasnym i zrozumiałym zarówno dla sprzedawców, jak i nabywców. Jest systemem

bardzo elastycznym, można go w krótkim czasie wprowadzić w życie lub zmienić. Jest systemem najtańszym i zdecentralizowanym oraz gwarantującym sprawiedliwy podział masy towarowej.

d/ System kartkowy

System kartkowy jest rozważany jako ewentualna forma zastąpienia systemu bonowego w późniejszym okresie gdyby sytuacja tego wymagała, to znaczy gdyby zaszła potrzeba większego zróżnicowania norm dla poszczególnych grup ludności w zależności od charakteru wykonywanej pracy.

Różnice pomiędzy systemem bonowym i kartkowym polegają na tym, że system kartkowy umożliwia większe zróżnicowanie norm dla poszczególnych grup ludności, a także pozwala znacznie rozszerzyć listę artykułów objętych reglamentacją.

Formy zaopatrzenia ludności rolniczej

W odniesieniu do ludności rolniczej mogą być zastosowane następujące formy reglamentacji:

- a/ limitowanie jednorazowej sprzedaży w detalu podstawowych artykułów konsumpcyjnych na tych samych zasadach jak dla ludności nierolniczej;
- b/ sprzedaż na listy imienne niektórych artykułów konsumpcyjnych.

Sprzedażą na listy imienne będą objęte artykuły, które są niezbędne rolnikowi, a których sam nie może wyprodukować we własnym gospodarstwie /sól, cukier, mydło, proszek do prania, papierosy/. Listy imienne winny sporządzać prezydium gromadzkich rad narodowych i następnie przekazywać do sklepu, który na tej podstawie dokona sprzedaży.

Zakładany dla ludności rolniczej system sprzedaży na listy imienne jest prosty, elastyczny i zrozumiały oraz realny w warunkach wsi polskiej.

c/ System sprzedaży towarowo-wiązanej.

Dla zaopatrzenia ludności rolniczej jest to forma podstawowa

System towarowo-wiązany z jednej strony zapewnia niezbędne zaopatrzenie ludności rolniczej i z drugiej strony stwarza odpowiednie bodźce, sprzyjające dostarczeniu państwu przez rolników, jak największej ilości płodów rolnych, niezbędnych dla zaopatrzenia sił zbrojnych i ludności miejskiej.

Zasada systemu towarowo-wiązanego polega na uzależnieniu nabycia prawa do zakupu określonych towarów od wykonania przez rolnika dostaw określonych płodów rolnych. Dopiero po wykonaniu dostawy płodów rolnych, rolnik nabywa prawo do zakupu odpowiednich towarów, z którego może skorzystać, ale nie musi.

x

x

x

Przygotowanie w okresie pokoju form zaopatrzenia ludności podczas ewentualnej wojny wymaga opracowania odpowiednich uchwał i zarządzeń, określających formy reglamentacji oraz sposób ich realizacji, wydrukowania bonów i talonów w ilościach umożliwiających realizację reglamentacji w okresie co najmniej trzech miesięcy. Konieczne jest również dostarczenie przepisów dotyczących organizacji zaopatrzenia oraz bonów i talonów do województw skąd dalej do powiatów.

Przesyłanie bonów i talonów niżej jak do Wydziałów Handlu Prezydium Powiatowej Rady Narodowej nie jest celowe bo zwiększa niebezpieczeństwo trafienia tych materiałów w niepowołane ręce. Przeciwnik zdobywając wzory tych dokumentów, może drukować dowolne ilości bonów i talonów, a następnie w odpowiednim czasie zdeorganizować system zaopatrzenia kraju. Realizacja tego przedsięwzięcia wymaga przygotowania mobilizacyjnego przez "handel" w powiatach i miastach odpowiedniej ilości biur rozdania bonów i talonów oraz zapoznania określonego zespołu pracowników z zasadami reglamentacji w drodze szkolenia obronnego i ćwiczeń w celu zapewnienia szybkiego wprowadzenia ich w życie.

x

x

x

Jedną z form doraźnego zaopatrzenia ludności w warunkach wojny są odpowiednie zapasy produktów żywnościowych, nagromadzonych przez ludność w okresie pokojowym. Zagadnienie to jest obecnie rozpatrywane. Załatwienie pozytywne tej sprawy wymagać będzie poważnego wysiłku przemysłu spożywczego, w celu przygotowania licznych zestawów żywnościowych, które by zawierały różne koncentraty spożywcze, nadające się do konsumpcji bez gotowania i specjalnego przyrządzania, a więc także w schronach, w czasie rozśrodkowania itp.

Zapasy kilkudniowe mogą stanowić w praktyce bardzo skuteczną formę zaopatrzenia społeczeństwa w pierwszym okresie wojny. Gromadzenie indywidualnych zapasów jak wykazało ćwiczenie KRAJ-68 jest dobrym sposobem zabezpieczenia przed dużymi stratami przy niszczeniu magazynów podczas uderzeń bronią jądrową, może przeciwdziałać w jakimś stopniu dezorganizacji rynku, a ponadto zapewnia rodzinom zaopatrzenie na określony czas i odciąża aparat handlu.

x

x

x

Prace organizacyjne związane z przygotowaniem systemu zaopatrzenia żywnościowego rozśrodkowywanej ludności, polegają na zaplanowaniu sieci tymczasowych punktów żywienia. Punkty takie organizowane byłyby w rejonach zbiórek /punktów załadowczych, punktów rozdzielczych itp./ w oparciu o miejscową bazę żywienia zbiorowego /stołówki, bary, restauracje/.

Tymczasowe punkty żywienia wzmocnione ruchomymi oddziałami zaopatrzenia ludności, wydawałyby jednodaniowe posiłki, gorącą kawę lub herbatę ludności, która byłaby w podróży drugą lub "następne doby. Wynika to z tego, że w naszych warunkach gdy większość przemieszczanej ludności ma do przebycia trasy średnio 100-180 km /z wyjątkiem mieszkańców Warszawy i miast województwa katowickiego/ żywienie na trasach przemarszu nie jest trudne.

Ludność przemieszczana winna żywić się w zasadzie przez pierwszą dobę produktami zabranymi z domu. Wyjątkowo tylko część ludności nie mająca żywności mogłaby otrzymywać, podczas pierwszej doby, paczki z produktami lub gorącą strawę na tymczasowych punktach żywienia.

W razie prowadzenia rozśrodkowania w niekorzystnych warunkach atmosferycznych /jesień, zima, wczesna wiosna/ pion zaopatrzenia Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności obowiązany będzie organizować wydawanie oprócz posiłków, gorącej kawy, herbaty itd.

x

x

x

Przygotowania obronne związane z gromadzeniem, właściwym rozmieszczeniem /urzutowaniem/ oraz zabezpieczeniem zapasów środków konsumpcyjnych realizowane są w ramach wielu Narodowych Pięcioletnich Planów Gospodarczych.

Na realizację tego zadania składają się takie przedsięwzięcia jak budowa magazynów hurtu, przy budowie których uwzględniać należy stopień zagrożenia tego czy innego rejonu zarówno w wojnie konwencjonalnej jak i jądrowej. Jednocześnie w budowie magazynów winny być uwzględnione nie tylko wnioski z oceny zagrożenia ewentualnymi uderzeniami broni jądrowej nieprzyjaciela lecz i koncepcja odpowiedniego rozmieszczenia /urzutowania/ zapasów artykułów konsumpcyjnych. Podobne zasady dotyczące rozmieszczenia winny być uwzględnione i przy budowie piekarni. Kierunek rozwoju piekarnictwa w okresie pokoju /duże obiekty, ekonomiczne w eksploatacji i na wysokim poziomie technicznym/ koliduje z względami obronnymi. Ze względów obronnych najbardziej celowe byłoby mieć gęstą sieć małych i średnich zakładów piekarniczych, które jest względnie łatwo utrzymać w ciągłym ruchu, -gdyż nie są one tak wrażliwe na uszkodzenia centralnego systemu zaopatrywania w energię elektryczną czy też wodę.

Nagromadzenie i utrzymanie odpowiednich zapasów wiąże się z opracowaniem odpowiednich wykazów artykułów

konsumpcyjnych, które należy mieć ciągle w magazynach na tzw. niezniżaalnych zapasach.

Do grupy przygotowań rzeczowych handlu i piekarnictwa realizowanych w okresie pokojowym należy ustalenie sposobów i zabezpieczenie masy towarowej w hurtowniach i placówkach handlowych przed skażeniem czy też zniszczeniem oraz zabezpieczenie tych placówek w sprzęt do wykrywania i pomiarów skażeń promieniotwórczych, a także zabezpieczenie obiektów przed pożarami i dywersją.

Jednym z trudnych zadań jakie muszą być wykonane podczas pokoju w celu podniesienia stopnia odpornej obronności magazynów hurtu i zakładów piekarniczych jest przygotowanie zapasowych źródeł energii elektrycznej oraz wody. Posiadanie przez zakłady tego typu własnych źródeł energii elektrycznej i wody zapewni im możliwość działania w warunkach zniszczeń czy też awarii centralnego systemu energetycznego lub wodociągowego.

Jednym z poważnych zadań z zakresu przygotowań obronnych handlu i piekarnictwa w okresie pokoju jest prowadzenie odpowiednich prac badawczych tego typu jak np. w celu znalezienia metod przedłużenia okresu trwałości chleba utrwalonego i konserwowego itp.

B. Organizacja zaopatrzenia ludności w warunkach wojny

Zaopatrzenie ludności w podstawowe artykuły konsumpcyjne jest jednym z pierwszoplanowych zadań Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności. Należy jednak pamiętać, że w okresie pokoju istnieje w zasadzie równowaga pomiędzy zapotrzebowaniem na artykuły konsumpcyjne, a możliwościami pokrycia tego zapotrzebowania. W okresie zagrożenia i wojny równowaga ta zostanie zachwiana.

W okresie tym rosną bardzo poważnie potrzeby sił zbrojnych i innych sił i środków obrony terytorium kraju, które ze zrozumiałych względów muszą posiadać pierwszeństwo w zaopatrzeniu przed innymi odbiorcami. Dla zaspokojenia ich zwiększonych potrzeb, znajdzie konieczność przedstawienia za-

kładów produkcyjnych, wytwarzających w okresie pokoju artykuły konsumpcyjne, przeznaczone na zaopatrzenie ludności, na produkcję dla potrzeb obronnych.

Zaopatrzenie ludności w okresie wojny zależne jest od wielu czynników, a między innymi od:

- wielkości zapasów towarowych;
- samowystarczalności kraju w zakresie środków żywnościowych i podstawowych artykułów przemysłowych;
- możliwości importowych w okresie zagrożenia i wojny;
- poziomu pracy administracji gospodarczej zajmującej się zaopatrzeniem ludności;
- stopnia zdyscyplinowania społeczeństwa;
- stanu zamożności społeczeństwa.

Podstawową zasadą zaopatrzenia w okresie wojny jest ograniczenie dyspozycji masą towarową w przedsiębiorstwach handlowych i centralizacja dyspozycji w ogniwach szczebla centralnego oraz odpowiednio na szczeblu układu terytorialnego. Wynika to z faktu, że sytuacja rynkowa w okresie wojny charakteryzuje się:

- zmniejszoną w stosunku do okresu pokojowego podażą masy towarowej, przeznaczonej na zaopatrzenie ludności;
- nadwyżką siły nabywczej u ludności;
- zmianą kierunków popytu. /Następuje przesunięcie popytu na artykuły pierwszej potrzeby, przeważnie żywnościowe, kosztem ograniczenia popytu na towary tzw. luksusowe oraz takie, bez których można się obejść/.

Elementem dodatkowym, utrudniającym zaopatrywanie ludności są zniszczenia wojenne, których rozmiary trudno obecnie określić.

III. PODSTAWOWE ZAŁOŻENIA OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ

1. OGÓLNE ZAŁOŻENIA OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ

Konieczność ochrony zabytków w okresie wojny wynika z możliwości zniszczenia dorobku kulturalnego. Stanowi ona stałą troskę tak poszczególnych państw, jak i organizacji międzynarodowych, powołanych w tym celu.

W okresie powojennym próbą prawnego uregulowania problemu dóbr kultury tak w aspekcie międzynarodowym, jak i w poszczególnych państwach było podpisanie 14 maja 1954 r. w Hadze "Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego". Dokumenty ratyfikujące ten akt złożyło około 50 państw, a wśród nich Polska i inne kraje socjalistyczne. Dokumentu tego nie podpisały jednak takie państwa, jak Stany Zjednoczone i Wielka Brytania.

Wysiłki w celu zabezpieczenia dóbr kulturalnych wyraźnie wskazują, że sprawy te nabierały w ciągu dziesięcioleci coraz większego znaczenia. Szczególną wymowę ma ta sprawa w chwili obecnej, kiedy istnieje możliwość użycia broni jądrowej.

W Polsce ustawa Sejmu PRL z 1962 r. o ochronie dóbr kultury i o muzeach stworzyła już prawne podstawy działania w tym kierunku. Określiła ona, że dobrami kultury są przedmioty ruchome lub nieruchome, dawne lub współczesne, mające znaczenie dla dziedzictwa i rozwoju kulturalnego z uwagi na ich wartość historyczną, naukową lub artystyczną. Pod względem rzeczowym przedmiotami ochrony mogą być dzieła budownictwa, urbanistyki i architektury, obiekty etnograficzne, dzieła sztuk plastycznych, pamiątki historyczne, obiekty archeologiczne, obiekty techniki i kultury materialnej, rzadkie okazy przyrody, materiały biblioteczne, materiały archiwalne, kolekcje i zbiory oraz pracownie wybitnych twórców i działaczy. Ich ochrona jest obowiązkiem państwa i obywateli, polega ona na zabezpieczeniu przed zniszczeniem, uszkodzeniem oraz na zapewnieniu im warunków trwałego zachowania.

Dobra kultury podzielone zostały na następujące kategorie i podgrupy, stosownie do wspomnianej konwencji Haskiej.

A. Zabytki nieruchome:

- kategorię "0" - obejmująca dzieła o wybitnej wartości światowej;
- kategorię I - obejmująca dzieła światowej wartości i dużej wartości narodowej;
- kategorię II - obejmująca dzieła o wartości europejskiej lub wartości narodowej;
- kategorię III - obejmującą dzieła mniejszej wartości.
i IV

b/ Zabytki ruchome:

- kategorię I - obejmującą dzieła o światowej wartości w ramach tej kategorii wydziela się podgrupę "0", która obejmuje zabytki ruchome o wielkich walorach historycznych lub o wartości materialnej;
- kategorię II - obejmującą dzieła o wartości europejskiej i narodowej;
- kategorię III - obejmującą dzieła ruchome o mniejszej wartości.

2. ZADANIA I ORGANIZACJA OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ

Podstawowym zadaniem ochrony i zabezpieczenia dóbr kultury narodowej jest uchronienie ich przed zniszczeniem oraz uszkodzeniem, jak też zmniejszenie do minimum strat wśród przedmiotów ruchomych lub nieruchomych, dawnych lub współczesnych, mających znaczenie dla dziedzictwa kulturalnego narodu.

Większość zadań w tej dziedzinie powinna być wykonana jeszcze w okresie pokoju, a najpóźniej w okresie podwyższonej gotowości obronnej, ponieważ realizacja tych zamierzeń wymaga znacznych środków materialnych, transportowych i ludzkich oraz czasu.

Bezpośredni nadzór nad przygotowaniem w okresie pokoju ochrony dóbr kultury narodowej sprawują: minister kultury i sztuki, prezydium rad narodowych, kierownicy resortów i urzędów centralnych, PAN, CRZZ i rektorzy szkół wyższych. Sprawna realizacja zadań w zakresie ochrony i zabezpieczenia dóbr kultury możliwa będzie jedynie wówczas gdy zostanie opracowany szczegółowy plan organizacji i zabezpieczenia, zapewniający właściwe przygotowanie, jak też szybkie działanie w chwili zagrożenia.

Planistyczne prace przygotowawcze, zmierzające do zabezpieczenia dóbr kultury są prowadzone w czasie pokoju na trzech zasadniczych szczeblach:

- centralnym, którym jest Zarząd Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki, pion bibliotek Departamentu Pracy Kulturalno-Oświatowej i Bibliotek ministerstwa oraz Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych;
- wojewódzkim, gdzie odpowiedzialnym jest za kierownictwo i nadzór nad tymi pracami Kierownik Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności WKO, któremu podlega organ roboczy jakim jest nieetatowy wojewódzki zespół do spraw ochrony zabytków;
- terenowym, którym są dyrekcje poszczególnych muzeów, bibliotek i archiwów; jest to szczebel najważniejszy, na nim bowiem spoczywać będzie wykonawstwo prac związanych bezpośrednio z ochroną posiadanych zabytków.

Szczebel wojewódzki jest zasadniczym ogniwem koordynacji i planowania zabezpieczenia i ochrony dóbr kultury. Prace swoje realizuje poprzez nieetatowy zespół składający się z:

- zastępcy kierownika wydziału kultury PWRN;
- wojewódzkiego konserwatora zabytków;
- dyrektora wojewódzkiego muzeum;
- dyrektora wojewódzkiego archiwum;
- dyrektora biblioteki wiodącej.

Zespół wojewódzki, realizując postawione zadanie w zakresie ochrony dóbr kultury, działalnością swoją powinien objąć:

- muzea centralne i terenowe znajdujące się na terenie danego województwa;
- zarejestrowane zbiory i kolekcje znajdujące się poza muzeami /prywatne, kościelne itp./;
- zabytki nieruchome /wszystkich kategorii, objęte ochroną specjalną i zwykłą/;
- biblioteki naukowe, fachowe i powszechne;
- archiwa państwowe - centralne, wojewódzkie, miejskie i powiatowe bezpośrednio podległe Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych.

W celu realizacji postawionego zadania zespół opracowuje wojewódzki plan ochrony i zabezpieczenia dóbr kultury. W planie tym będącym zasadniczym dokumentem dotyczącym tego zagadnienia, powinny znaleźć się podstawowe dane co do ilości zasobów, będących przedmiotem ochrony oraz czynności, warunkujące skuteczną ich ochronę z rozbiciem na poszczególne okresy i etapy.

W planie ochrony i zabezpieczenia dóbr kultury opracowanym na szczeblu województwa winny znaleźć się następujące przedsięwzięcia związane z przygotowaniem:

- miejsc przewidzianych do magazynowania rozśrodkowywanych /przemieszczanych/ dóbr kultury, adaptowanie ich do tych potrzeb, klasyfikowanie zbiorów muzealnych, bibliotecznych oraz archiwalnych do poszczególnych kategorii, sposób ich oznakowania;
- zabezpieczenia nieruchomości dóbr kultury /ochrona specjalna i zwykła, oznaczenie tych obiektów znakami Konwencji Haskiej, zabezpieczenie specjalną obudową, osłoną z worków z piaskiem, częściowy demontaż, zabezpieczenie przeciwpożarowe itp./;
- rozśrodkowania poprzez przemieszczenie ruchomych dóbr kultury kategorii "0" i I; /jednym z podstawowych elementów skutecznego zabezpieczenia dóbr kultury jest ich przemieszczenie w ramach rozśrodkowania z miejsc zagrożonych w miejsca względnie bezpieczne/;
- zabezpieczenia na miejscu w odpowiednich pomieszczeniach ruchomych dóbr kultury II i III kategorii;

- zorganizowania odpowiedniej ochrony i obrony tych dóbr.

Jedną z przyjętych form ochrony i zabezpieczenia dóbr kultury narodowej jest fotografowanie i mikrofilmowanie.

Oprócz wyżej wymienionych zadań opracowane plany muszą określać potrzeby w zakresie opakowań, ilość niezbędnych środków transportowych, potrzeby w zakresie siły ludzkiej niezbędnej do przeprowadzenia rozśrodkowania w tym również zagadnienia dotyczące konwojowania oraz stałej ochrony w docelowych rejonach przemieszczenia. Plan winien również określać terminy wykonania poszczególnych czynności oraz osób odpowiedzialnych za ich wykonanie.

Przy planowaniu rozśrodkowania dóbr kultury należy pamiętać, że generalną zasadą jest aby przemieszczane one były w granicach macierzystych województw. Takie walory, jak szybkość, ciągłość w kierowaniu i nadzorze przemawiają w sposób zasadniczy nad przyjęciem takiej właśnie koncepcji. Może zaistnieć również konieczność przemieszczenia części zabytków na teren innych województw. Są to jednak przedsięwzięcia bardziej skomplikowane pod względem organizacyjnym, jak i pochłaniające więcej czasu i środków zwłaszcza transportowych, których nigdy nie będzie za dużo.

Dlatego tak należy planować rozśrodkowanie dóbr kultury, aby promień rozśrodkowania skracać ^{do} minimum to jest obierać na docelowe rejony przemieszczenia obiekty położone w granicach 30-50 km.

Przedstawione powyżej podstawowe zadania związane z planowaniem ochrony i zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek wojny są dostosowane do sytuacji rozwijającej się według pewnych założonych w czasie okresów i etapów przy dostatecznym zabezpieczeniu w opakowania, środki transportowe oraz siłę ludzką.

Zupełnie inaczej winny być rozwiązywane te zagadnienia, gdy sytuacja polityczna i wojskowa narastać będzie gwałtownie wnosząc pewne elementy zaskoczenia. Wówczas muszą być podjęte niezbędne środki zmierzające do doraźnego zabezpieczenia

dóbr kultury o największej wartości. Ten rodzaj zabezpieczenia polegać będzie na wykorzystaniu środków uprzednio przygotowanych, jak również wykorzystaniu wszelkich zastępczych środków podręcznych. Wówczas miejscem zabezpieczenia mogą być wszelkie doraźnie przygotowane pomieszczenia i ukrycia, a zwłaszcza piwnice w budynkach własnych i okolicznych oraz podziemia istniejących zamków i klasztorów. Dotyczy to również wszelkich form opakowań zastępczych, jak ogniotrwałe elementy sanitarno-budowlane w postaci na przykład rur azbestowo-cementowych itp.

IV. ZADANIA INNYCH DZIAŁÓW KOK /WKO i PKO/ REALIZOWANE NA KORZYŚĆ SYSTEMU OCHRONY I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI

Jedną z najbardziej zasadniczych cech systemu ochrony i zaopatrzenia ludności jest jego powszechny i kompleksowy charakter. Objęcie jednolitym, złożonym systemem obronnym wszystkich Działów Komitetów Obrony, na trzech zasadniczych szczeblach kierowania państwem, postawiło wysokie wymagania w zakresie skoordynowania działania tego systemu, bez sprostania którym niemożliwe jest osiągnięcie koniecznej efektywności całokształtu poczynań w zakresie ochrony i zaopatrzenia ludności oraz ochrony dóbr kultury narodowej.

System, zakres i zasady koordynacji realizacji zadań na rzecz ochrony i zaopatrzenia ludności, wykonywane przez inne Działy KOK /WKO, PKO/ winny uwzględniać takie podstawowe czynniki jak: ogólne i szczegółowe zadania obronne, ich wykonawców, siły środki, metody i sposoby oraz warunki realizacji tych zadań. Zagadnienia te powinny znaleźć odbicie we wszystkich dokumentach planowania Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności.

W ramach centralnego systemu na rzecz ochrony i zaopatrzenia ludności będą świadczyły takie Działy jak:

1. DZIAŁ POLITYCZNO-OBRONNY

Planuje i realizuje przedsięwzięcia związane z moralno-politycznym uodpornieniem społeczeństwa, przeciwdziałaniem

panice i zwalczaniem dywersyjnej działalności przeciwnika w sferze psychiki i ideologii. Zabezpiecza pod względem politycznym prowadzenie akcji ratowniczych w rejonach porażenia. Wydziela odpowiednią ilość kadr z pionu szkolnictwa dla zorganizowanej przez Dział Ochrony i Zaopatrzenia Ludności Służby Pomiarów Skażeń Promieniotwórczych. Zapewnia realizację świadczeń szkół średnich i wyższych na rzecz społecznej służby zdrowia zarówno pionu medyczno-sanitarnego jak też i pionu sanitarno-epidemiologicznego.

Dział Polityczno-Obrony wydziela również poprzez Urząd d/s Wyznań z zakonów pewne ilości zakonnic posiadających kwalifikacje średniego personelu medycznego oraz zakonników na pielęgniarzy i noszowych do zakładów społecznej służby zdrowia.

2. MINISTERSTWO OBRONY NARODOWEJ

Ministerstwo ON, przy współpracy z siłami zbrojnymi państw sojuszniczych zapewnia obronę powietrzną kraju, obronę granic, przeciwdesantową i przeciwdywersyjną. Przygotowuje i rozwija między innymi "Jednolity System Obserwacji, Pomiarów, Analizy, Prognozowania i Powiadamiania o Skażeniach Promieniotwórczych i Wybuchach Jądrowych". Realizuje zadania związane z alarmowaniem i powiadamianiem /ostrzeganiem/ o napadzie z powietrza. Rozwija i zapewnia funkcjonowanie oraz ochronę stanowisk kierowania. Ministerstwo Obrony Narodowej poprzez Inspektorat Powszechnej Samoobrony zaopatruje oddziały zmilitaryzowane ruchome i stacjonarne wszystkich typów oraz skład osobowy, wydzielony do pracy na stanowiskach kierowania, w sprzęt ochrony osobistej, łączności i dozymetryczny.

Poprzez Wojewódzkie i Powiatowe Sztaby Wojskowe MON udziela pomocy w planowaniu i realizacji operacji rozśrodkowania oraz ratowniczej w rejonach porażenia.

3. DZIAŁ WEWNĘTRZNY

Planuje i przygotowuje odpowiednie siły w celu zabezpieczenia porządku i regulacji ruchu podczas rozśrodkowania, prowadzenia walki z pożarami i utrzymania porządku w rejonach porażenia oraz na trasach ewakuacji poszkodowanych.

Dział Wewnętrzny zabezpiecza DOiZL łączność utajnioną /szyfrowaną/ oraz współdziała z MON-em w organizacji ochrony stanowisk kierowania Działu i realizacji zadań z zakresu obrony przeciwdywersyjnej.

4. DZIAŁ GOSPODARCZO-OBRONNY

Planuje oraz produkuje sprzęt medyczny i środki farmaceutyczno-sanitarne, odzież i obuwie. Planuje i przygotowuje udzielenie pomocy w zakresie ratownictwa technicznego Oddziałami Ratownictwa Technicznego Przemysłu.

Dział Gospodarczo-Obroenny udziela pomocy w zagadnieniach dotyczących planowania potrzeb surowcowo-materiałowych i urządzeń inwestycyjnych, daje wytyczne do opracowania operatywnych planów gospodarczych.

Dział ten również udziela pomocy w zagadnieniach związanych z planowaniem zakupu leków i materiałów sanitarnych w państwach zaprzyjaźnionych i neutralnych, kooperacji produkcji leków między państwami zaprzyjaźnionymi, zakupów surowców do produkcji leków w państwach zaprzyjaźnionych i neutralnych.

5. DZIAŁ KOMUNIKACJI

Planuje organizację i zabezpieczenie transportu dla części ludności rozśrodkowywanej oraz dla przewozu ludności poszkodowanej. Przygotowuje transport dla przewozu zaopatrzenia, udziela pomocy w zaopatrzeniu w wodę /wykorzystując do tego celu głębinowe ujęcia wody znajdujące się na stacjach kolejowych/. Wydziela brygady robocze z CUGW do Zmilitaryzowanych Oddziałów Wydobywania Wody.

V. PLANOWANIE OCHRONY I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI CYWILNEJ ORAZ OCHRONY DÓBR KULTURY NARODOWEJ

1. ZAKRES I ZASADY PLANOWANIA OBRONNEGO W DZIALE OCHRONY I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI

Zasadniczym celem planowania obronnego w Dziale Ochrony

i Zaopatrzenia Ludności jest zorganizowanie oraz przygotowanie wszystkich sił i środków resortów, wchodzących w skład Działu dla zapewnienia ochrony życia i zdrowia ludności zagrożonej skutkami działania broni masowego rażenia lub uszkodzonej w następstwie użycia tej broni oraz jak najbardziej pełnego zaopatrzenia w środki konsumpcji.

Planowanie obronne prowadzone w ramach Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności, obejmuje działalność koncepcyjną, organizacyjną i materiałową, prowadzoną przez wszystkie resorty i instytucje centralne, wchodzące w skład Działu.

Planowanie obronne Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności podporządkowane jest jednemu podstawowemu wariantowi prowadzenia wojny. Zakłada konieczność realizacji zadań ochrony i zaopatrzenia ludności w warunkach wojny rakietowo-jądrowej, chemicznej i biologicznej.

W wypadku prowadzenia wojny przy użyciu konwencjonalnych środków walki zadania Działu będą znacznie prostsze i po przygotowaniu się do wojny jądrowej nie powinny nastręczyć trudności.

Podczas wojny prowadzonej środkami konwencjonalnymi odpadłyby całkowicie zagadnienia wykrywania i prognozowania skażeń promieniotwórczych oraz dezaktywacji. Jako najpoważniejsze pozostałyby nadal: zagadnienia rozśrodkowania, ukrycia ludności w budowlach ochronnych, zaopatrywania ludności miast w wodę, zagadnienia leczenia i ratownictwa technicznego, zaopatrzenia w środki konsumpcji. Jednakże zakres tych zadań byłby niewspółmiernie mniejszy niż w przypadku wojny jądrowej.

Niezależnie od charakteru wojny niebezpieczeństwo zastosowania przez nieprzyjaciela broni masowego rażenia jest stałe - stałe też musi być gotowość do jej odparcia.

Założenia ogólne i wytyczne do planowania obronnego ustala dla wszystkich działów w układzie funkcjonalnym i terytorialnym Komitet Obrony Kraju poprzez swój Sekretariat.

Sekretariat Komitetu Obrony Kraju spełnia funkcję dyspozycyjne i koordynujące w planowaniu obronnym poszczególnych

szczegółli kierowania. Zadania te realizuje poprzez: inspirowanie określonych rozwiązań obronnych, takich jak przygotowywanie dla KOK, Rady Ministrów i Ministra Obrony Narodowej - aktów normatywno-prawnych; opracowywanie założeń obronnych, szczególnie w aspekcie perspektywicznym; oddziaływanie na pracę zespołów planowania obronnego działów, departamentów /biur/ wojskowych i WKO; koordynowanie działalności i wysiłków Obronnych w określonych relacjach organizacyjno-obronnych; opiniowanie dokumentów oraz innych prac obronnych; sprawowanie z ramienia KOK kontroli nad działalnością obronną organów obronnych na wszystkich szczeblach kierowania i zarządzania państwem.

W pracach związanych z planowaniem obronnym w Dziale Ochrony i Zaopatrzenia Ludności uwzględnia się dwa oprócz czasu "P" następujące okresy:

- okres stanu podwyższonej gotowości obronnej Państwa podzielony na trzy etapy: charakteryzujący się osiągnięciem pełnej sprawności do realizacji zadań obronnych;
- okres stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa, w którym na mocy odpowiednich postanowień Komitetu Obrony Kraju następuje pełna realizacja zadań obronnych wykonywanych przez Dział Ochrony Ludności i inne działy w tej dziedzinie z nim współpracujące.

Szczególne znaczenie dla prowadzenia prac w zakresie planowania obronnego w Dziale Ochrony Ludności ma okres pokojowy.

W okresie tym należy:

- a/ Przygotować realne rozwiązania koncepcyjne w zakresie struktury organizacyjnej wszystkich resortów i instytucji wchodzących w skład Działu poprzez opracowanie:
 - szczegółowych zasad organizacji oraz działania Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności, resortów wchodzących w jego skład, jak też oddziałów ratownictwa wszystkich typów i zakładów stałych organizowanych w Dziale;

- aktów normatywnych związanych z postawieniem w stan gotowości i działaniem Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności oraz oddziałów ratownictwa wszystkich typów i zakładów stałych organizowanych w Dziale;
- ustaleń związanych ze strukturą organizacyjną i zabezpieczeniem obsady personalnej drogą reklamacji;
- aktów normatywnych związanych z przygotowaniem ochrony ludności na okres wojny.

b/ Opracować plan operacyjno-obronny, bieżący i perspektywiczny, jako pochodny rezultat przyjętych koncepcji i doraźny, aktualnie obowiązujący, w którym ujmuje się:

- tabelę czynności i kalendarzowy plan realizacji przedsięwzięć operacyjno-obronnych Działu i resortów na wszystkich szczeblach zarządzania;
- mapy położenia i rozwinięcia sił i środków Działu i resortów na wszystkich trzech szczeblach zarządzania;
- zestawienia i plany przedsięwzięć mobilizacyjnych oraz materiałowo-technicznego zabezpieczenia funkcjonowania Działu;
- wytyczne, zarządzenia wykonawcze operacyjno-mobilizacyjne oraz materiałowo-technicznego zabezpieczenia pracy Działu w okresach zagrożenia i wojny.

c/ Planować i intensywnie realizować praktyczne szkolenie kadry w zakresie zadań i osiągnięcia gotowości mobilizacyjnej Działu jako całości oraz poszczególnych resortów i instytucji wchodzących w jego skład poprzez:

- organizowanie konferencji i studiów naukowych w zakresie zagadnień związanych z ochroną i zaopatrzeniem ludności w warunkach ewentualnej wojny rakietowo-jądrowej; rezultaty prac naukowych i doświadczalnych wykorzystywać w praktyce;
- opracowywanie podręczników, wykładów, instrukcji;
- szkolenie teoretyczne wytypowanej obsady wojennej Działu i resortów oraz instytucji wchodzących w jego skład;
- prowadzenie ćwiczeń dowódczo-sztabowych na mapach;

- prowadzenie ćwiczeń dowódczo-sztabowych na mapach z wyjściem na polowe stanowiska kierowania;
- prowadzenie ćwiczeń praktycznych z oddziałami ratownictwa wszystkich typów, organizowanymi w Dziale.

d/ Zabezpieczyć planowe przejście oraz pracę na stanowiskach kierowania /polowych i dotychczasowym/ poprzez przygotowanie:

- planu rozwinięcia stanowisk kierowania Działu;
- pomieszczeń na stanowiskach kierowania;
- środków łączności;
- sprzętu ochrony osobistej dla osób wytypowanych do pracy w ministerstwach i instytucjach Działu podczas wojny;
- rozwiązanie innych zagadnień związanych z materiałowo-technicznym zabezpieczeniem rozmieszczenia i pracy na stanowiskach kierowania.

e/ Zaplanować, a następnie intensywnie realizować szereg przedsięwzięć organizacyjno-mobilizacyjnych takich jak:

- przygotowanie dla celów dezaktywacji i odkażania łaźni i pralni oraz autoklawów znajdujących się w przedsiębiorstwach przemysłu materiałów budowlanych;
- przygotowanie planów zaopatrzenia miast w wodę;
- opracowanie planów przystosowania plani na ukrycia zabezpieczające oraz budowy szczelin przeciwlotniczych;
- przygotowanie z zainteresowanymi Działami KOK i WKO planu rozśrodkowania ludności;
- zorganizowanie zmilitaryzowanych oddziałów ratownictwa wszystkich typów organizowanych w Dziale Ochrony Ludności;
- zabezpieczenie szpitali w zastępcze źródła prądu i wody;
- zgromadzenie odpowiednich zapasów leków i innych materiałów medyczno-sanitarnych oraz prowadzenie ich rotacji;
- przygotowanie maszyn i urządzeń do produkcji mobilizacyjnej stosownie do ustaleń planu RO;
- wyreklamowanie transportu technologicznego oraz planowanego dla oddziałów ratownictwa wszelkich typów organizowanych w Dziale.

f/ Stale doskonalić wojenną strukturę organizacyjną Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności oraz struktury poszczególnych resortów /instytucji/, wchodzących w jego skład.

Okres stanu podwyższonej gotowości obronnej ma wyjątkowo duże znaczenie dla prac związanych z planowaniem obronnym w zakresie ochrony ludności. Jego cechą charakterystyczną jest nie tyle opracowywanie nowych dokumentów ile aktualizacja już opracowanych oraz przedsięwzięcia innych środków w celu wzmożenia gotowości i przygotowania warunków do sprawnego uruchomienia całego systemu ochrony ludności.

Osiąga się to w szczególności poprzez:

- uaktualnienie i wprowadzenie w życie dokumentów związanych z zorganizowaniem służby dyżurno-operacyjnej w Dziale oraz ministerstwach i instytucjach wchodzących w jego skład;
- uaktualnienie poszczególnych dokumentów planu operacyjno-obronnego Działu i resortów wchodzących w jego skład na wszystkich trzech szczeblach zarządzania;
- dokonanie ewentualnej korekty w niektórych ogniwach organizacyjnych, wypływającej z aktualizacji planów operacyjnych;
- wprowadzenie w życie dokumentów planu, związanych z postawieniem kadry Działu oraz poszczególnych resortów i instytucji w stan gotowości;
- zgodnie z planem częściowe oddelegowanie wyznaczonych pracowników do dyspozycji województw i innych ogniw terenowych;
- ustalenie i sprecyzowanie zasad systemu łączności;
- zgodnie z planem skontrolowanie stanu przygotowania pomieszczeń na poszczególnych stanowiskach kierowania.

Okres stanu bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa charakteryzuje się wprowadzeniem w życie dokumentów planowania obronnego dla zabezpieczenia:

- pełnej realizacji przejścia Działu i resortów, wchodzących w jego skład, na obowiązującą strukturę organizacyjną czasu wojennego przy jednoczesnym utrzymaniu ciągłości zarządzania;
- postawienie w stan gotowości oddziałów ratownictwa wszystkich typów organizowanych w Dziale oraz zakładów stałych;

- uruchomienia stanowisk kierowania według ściśle przygotowanych założeń i poleceń doraźnych;
- pełnego oddelegowania osób na określone stanowiska funkcyjne do działów ochrony ludności wojewódzkich komitetów obrony.

2. SPECYFIKA REALIZACJI ZADAŃ OBRONNYCH ORAZ DOKUMENTY PLANOWANIA OBRONNEGO W DZIAŁE OCHRONY I ZAOPATRZENIA LUDNOŚCI

W planowaniu obronnym, dotyczącym realizacji zadań Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności podczas wojny przyjęto, że broń jądrowa i środki jej przenoszenia stwarzają sytuację, w której centralny system kierowania i zarządzania realizacją zadań w zakresie ochrony ludności jest wyjątkowo utrudniony. W związku z tym założona została daleko idąca decentralizacja zarządzania i idąca z tym w parze konieczność planowania z wyraźnym podziałem na trzy szczeble kierowania:

- centralny;
- wojewódzki;
- powiatowy.

Dział Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK zatrzymuje sobie uprawnienia kierownicze w zasadzie tylko w odniesieniu do wydzielonych sił i środków dyspozycji centralnej oraz prowadzenia manewru w ramach współdziałania międzywojewódzkiego. Ponadto w gestii Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK pozostają zagadnienia związane z przemysłową działalnością produkcyjną, niezbędną na okres wojny oraz odbudową obiektów energetycznych i przemysłowych, mających kluczowe znaczenie dla życia i walki kraju.

Ze szczebla działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK będą wydawane tylko zasadnicze ogólne decyzje dotyczące powyższych zagadnień. Jednocześnie, przy założonej decentralizacji na szczeblu centralnym ustalono, że w Dziale Ochrony i Zaopatrzenia Ludności WKO winna nastąpić centralizacja kierowania i zarządzania. Z doświadczeń, jakie uzyskano podczas ćwiczeń na mapach w wojewódzkich i powiatowych komitetach obrony wynika, że dalsza decentralizacja kierowania jest niecelowa, gdyż utrudnia kierowanie akcją ratowniczą. Dalsza decentralizacja osłabia

możliwość koncentracji i skuteczności użycia sił i środków wydzielonych do prowadzenia akcji ratowniczej.

Tak więc zasadniczym szczeblem, planującym i przygotowującym ochronę i zaopatrzenie ludności w czasie pokoju, a kierującym realizacją zadań w tym zakresie w czasie wojny jest szczebel województwa. Działowi ochrony ludności powiatowego komitetu przypada wykonawstwo zadań, wiążących się bezpośrednio z ochroną ludności w skali powiatu przy ścisłej współpracy z terenowymi i zakładowymi oddziałami samoobrony.

Podstawę do planowania obronnego i prowadzenia prac organizacyjno-mobilizacyjnych w Dziale Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK stanowią:

- założenia strategiczno-obronne PRL, które opracowuje Sztab Generalny;
- centralny plan zarządzania i kierowania Państwem w okresach podwyższonej gotowości Państwa, bezpośredniego zagrożenia bezpieczeństwa Państwa i wojny, który opracowuje Sekretariat Komitetu Obrony Kraju;
- dyrektywa Komitetu Obrony Kraju w sprawie jednolitego planowania polityczno-obronnego, którą opracowuje Dział Polityczno-Obronny Komitetu Obrony Kraju;
- Dyrektywa Komitetu Obrony Kraju w sprawie jednolitego planowania gospodarczo-obronnego, którą opracowuje Dział Gospodarczo-Obronny Komitetu Obrony Kraju;
- dyrektywa Komitetu Obrony Kraju w sprawie jednolitego planowania w zakresie ochrony i zaopatrzenia ludności, którą opracowuje Dział Ochrony i Zaopatrzenia Ludności Komitetu Obrony Kraju;
- założenia organizacyjno-mobilizacyjnego przygotowania oraz zasady funkcjonowania łączności kierowania Państwem, które opracowuje Dział Komunikacji Komitetu Obrony Kraju;
- założenia organizacyjno-mobilizacyjnego przygotowania oraz zasady funkcjonowania transportu, które opracowuje Dział Komunikacji Komitetu Obrony Kraju;
- ustalenia narodowych planów gospodarczych i pięcioletnich planów rozwoju gospodarki narodowej;

- postanowienia uchwał, dyrektyw i innych aktów normatywnych Komitetu Obrony Kraju.

W Dziale Obrony i Zaopatrzenia Ludności KOK planowanie obronne realizuje się w relacjach:

- Dział /Kierownik Działu, Zespół Planowania Obronnego/ - ministerstwo /minister, departament lub biuro wojskowe/;
- Dział /Kierownik Działu, Zespół Planowania Obronnego/ - Dział Ochrony i Zaopatrzenia Ludności Wojewódzkiego Komitetu Obrony.

Planowanie w relacji Dział Ochrony Ludności KOK - ministerstwo jest szczegółowe w zakresie prac organizacyjno-mobilizacyjnych, dotyczących struktury organizacyjnej Działu i resortów oraz spraw związanych z przejściem na wojenną strukturę organizacyjną i wojenny system zarządzania.

Natomiast w odniesieniu do merytorycznej działalności resortów ma ono charakter ogólny i dyrektywny, gdyż obronnym przygotowaniem swoich resortów kierują ministrowie i kierownicy instytucji centralnych, wchodzących w skład Działu.

Planowanie obronne w relacji Dział Ochrony i Zaopatrzenia Ludności Komitetu Obrony Kraju - Dział Ochrony Ludności Wojewódzkiego Komitetu Obrony - polega na dyrektywnym kierowaniu, zgodnie z przyjętymi i aktualnie obowiązującymi koncepcjami, sprawami organizacji i funkcjonowania działu na szczeblu wojewódzkim, na ogólnym nadzorze i koordynacji w zakresie przygotowania realizacji zadań obronnych w zakresie ochrony i zaopatrzenia ludności na okres wojny.

Podstawę do planowania obronnego oraz prowadzenia prac operacyjno-mobilizacyjnych na szczeblu ministerstw i urzędów centralnych oprócz zagadnień ujętych w Dziale Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK stanowią:

- koncepcja organizacji i funkcjonowania Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK;
- koncepcja organizacji i funkcjonowania danego resortu na okres wojny;
- koncepcja organizacji, działania, formowania i zaopatrzenia zmilitaryzowanych oddziałów ratownictwa przygotowywanych oraz organizowanych przez dany resort;

- decyzje oraz wytyczne właściwych ministrów i kierowników instytucji centralnych.

Koordinatorem planowania całości przedsięwzięć obronnych w Działach i resortach z ramienia Ministerstwa Obrony Narodowej jest Sekretariat Komitetu Obrony Kraju.

W ministerstwach i instytucjach centralnych wchodzących w skład Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK występują trzy zakresy planowania obronnego, a mianowicie:

- planowanie szczegółowe obejmujące wszystkie zagadnienia organizacyjno-mobilizacyjne w odniesieniu do centrali resortu i jednostek bezpośrednio podległych;
- planowanie dyrektywne do organów terenowych ministerstw poprzez opracowanie i przesłanie koncepcji organizacji i funkcjonowania określonej jednostki organizacyjnej, w stosunku do której ustala się zasady jej funkcjonowania w okresie wojny;
- planowanie dyrektywne z podaniem instrukcji technicznych i zasad współpracy z Działami Ochrony i Zaopatrzenia Ludności WKO w odniesieniu do jednostek bezpośrednio podległych lecz przewidzianych do przekazania na szczebel wojewódzki.

Ponadto ministerstwo i urzędy centralne opracowują projekty podstawowych aktów normatywno-prawnych KOK i przepisy wykonawcze do tych aktów na okres wojny.

Planowanie obronne i prace organizacyjno-mobilizacyjne w Działach Ochrony i Zaopatrzenia Ludności Wojewódzkich Komitetów Obrony prowadzi się na podstawie:

- koncepcji organizacji i funkcjonowania Działu Ochrony Ludności WKO, opracowanej przez zespół planowania obronnego i zatwierdzonej przez Kierownika Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK;
- koncepcji organizacji i funkcjonowania resortów /instytucji centralnych/ wchodzących w skład Działu opracowanych przez departamenty /biura/ wojskowe tych resortów, a zatwierdzone przez Kierownika Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności KOK;

- koncepcji organizacji, działania, formowania i zaopatrzenia zmilitaryzowanych oddziałów oraz zakładów stałych, organizowanych przez resorty wchodzące w skład Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności, opracowanych i zatwierdzonych jak wyżej;
- bieżących decyzji i zarządzeń właściwych ministrów i kierowników instytucji centralnych;
- decyzji i wytycznych właściwych przewodniczących wojewódzkich komitetów obrony;
- ogólnych założeń planów obrony województw;
- wytycznych, ustaleń przyjętych przez inne działy KOK i WKO w ramach współdziałania.

Na szczeblu centralnym, wojewódzkim i powiatowym niezależnie od prac związanych z opracowaniem tzw. doraźnego /obecnie obowiązującego/ planu operacyjnego, wykonuje się w oparciu o plany perspektywiczne ministerstw, wydziałów "Perspektywiczny Plan Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności," który powinien zawierać:

- zamiar ogólny osiągnięcia gotowości systemu obronnego Działu w kolejnych latach następnego Narodowego Planu Gospodarczego;
- strukturę organizacyjną działu i podległych mu oddziałów ratownictwa wszystkich typów organizowanych w Dziale;
- przewidywany stan wyposażenia;
- zasadnicze przedsięwzięcia inwestycyjne i obronne do wykonania na terenie kraju, województwa i powiatu, podnoszące odporność ludności na skutki uderzeń broni masowego rażenia;
- skutki finansowe, materiałowe, inwestycyjne oraz zabezpieczenie kadrowe.

Z A K O N E C Z E N I E

Omówione wyżej problemy dotyczące ochrony i zaopatrzenia ludności oraz ochrony dóbr kultury narodowej w warunkach ewentualnej wojny jądrowej wzajemnie wiążą się i uzupełniają. Muszą być one przygotowywane w sposób kompleksowy, w większości w okresie pokojowym, zgodnie z założeniem, że w początkowym

okresie wojny realizację zadań z zakresu ochrony i zaopatrzenia ludności oraz ochrony dóbr kultury narodowej można będzie prowadzić w zasadzie w oparciu o te siły i środki oraz przedsięwzięcia organizacyjne, które zostaną zawczasu przygotowane w okresie pokojowym.

Przedsięwzięcia związane z ochroną i zaopatrzeniem ludności jak też i ochroną dóbr kulturalnych wymagają długofalowych wysiłków i starannego przygotowania. Do ich realizacji konieczne jest stałe zaangażowanie większości resortów i instytucji, przede wszystkim wchodzących w skład Działu Ochrony i Zaopatrzenia Ludności oraz Ministerstwa Obrony Narodowej, nieodzowne jest zaangażowanie się Prezydów Rad Narodowych, wszystkich szczebli, gospodarki narodowej, zakładów pracy, jak również ogółu obywateli miast i wsi. Przygotowanie systemu ochrony i zaopatrzenia ludności na okres wojny wymaga wielu wzajemnie skoordynowanych posunięć organizacyjnych, niezbędnych nakładów finansowych i materiałowych, usług i świadczeń ze strony instytucji, zakładów pracy, organizacji i stowarzyszeń społecznych.

Wymaga też rzetelnej i stałej informacji, szkolenia opartej na realnych i konkretnych założeniach warunków, jakie może stworzyć początkowy okres wojny jądrowej. Wykorzystując doświadczenia ubiegłych wojen, a szczególnie końcowego okresu II-ej wojny światowej /walki z pożarami, technika uprzątanania gruzów itp., trzeba zachować ostrożność - naśladowanie wzorów przestarzałych i nieodpowiadających warunkom współczesnej wojny mogłoby być groźne w skutkach.

Problematyka ochrony i zaopatrzenia ludności oraz ochrony dóbr kultury narodowej powinna być rozwiązywana w oparciu o nowe osiągnięcia techniki i nauki, strategii i sztuki operacyjnej. Tylko nieustanne badania i studia, tylko drogą rozwoju i unowocześnienia rozwiązań można utrzymać się w nurcie postępu, zmniejszyć, na ile to jest możliwe dysproporcje, jakie wytwarzają się między możliwościami niszczącymi środków napadu, a skutecznością środków obrony.

SPIS WYKORZYSTANEJ LITERATURY

1. P. Gliński: Ogólne problemy ochrony ludności w początkowym okresie wojny raketowo-jądrowej.
Skrypt wykładu, Warszawa 1966 r.
2. H. Kossakowski: System produkcji rolnej w okresach zagrożenia i wojny. Skrypt wykładu. Warszawa 1968 r.
3. S. Gucwa: System produkcji przemysłu spożywczego i skupu w okresie zagrożenia wojny. Skrypt wykładu. Warszawa 1968 r.
4. J. Dygdoń: Charakterystyka systemu zaopatrzenia ludności w okresie zagrożenia i wojny.
Skrypt wykładu. Warszawa 1968 r.
5. P. Gliński: Organizacja i zasady planowania obronnego w Dziale Ochrony Ludności KOK.
Skrypt wykładu. Warszawa 1968 r.
6. J. Zuska: Apropowizacja kraju w okresie zagrożenia i wojny.
Myśl Wojskowa tajna nr 1 z 1968 r.
7. Z. Garstecki: Zasady planowania i organizacji ochrony oraz zabezpieczenia dóbr kultury na wypadek wojny.
Skrypt wykładu. Warszawa 1968 r.
8. Instrukcja w sprawie planowania obronnego w Działach Komitetu Obrony Kraju, wchodzących w ich skład organach, resortach, urzędach instytucjach i jednostkach gospodarki uspołecznionej oraz Wojewódzkich Powiatowych /równorzędnych/ Komitetach Obrony.

Odbito 500 egz.

Egz. nr 1-500 bibl. tajna

Wyk. płk GLIŃSKI

Druk. K. L.

Nr. ks. 01062/01824/WW

Kor. T. Ł.

